

**PANGANGGENING BASA JAWI *DIALEK* BANYUMAS WONTEN ING
FILM *SANG PENARI***

SKRIPSI

Dipunajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
minangka Jejangkeping Pandadaran
*Anggayuh Gelar
Sarjana Pendidikan*

dening:

Wening Trisna Asih

NIM 09205241034

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2013

**PANGANGGENING BASA JAWI *DIALEK* BANYUMAS WONTEN ING
FILM *SANG PENARI***

SKRIPSI

Dipunajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
minangka Jejangkeping Pandadaran
*Anggayuh Gelar
Sarjana Pendidikan*

dening:

Wening Trisna Asih

NIM 09205241034

PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA

JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH

FAKULTAS BAHASA DAN SENI

UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA

2013

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Panganggening Basa Jawi Dialek Banyumas Wonten Ing Film Sang Penari* menika sampun pikantuk pasarujukan dening pembimbing saha sampun siyaga dipunlajengaken ujian.

Yogyakarta, 26 Agustus 2013

Pembimbing I,

Dra. Siti Mulyani, M. Hum.

NIP 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 11 September 2013

Pembimbing II,

Drs. Mulyana, M. Hum.

NIP 19661003 199203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Panganggening Basa Jawi Dialek Banyumas Wonten Ing Film Sang Penari* menika sampun dipunandharaken ing pandadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 20 September 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI			
Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		<u>26-09-2013</u>
Drs. Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		<u>26-09-2013</u>
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Penguji I		<u>26-09-2013</u>
Dra. Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji II		<u>26-09-2013</u>

Yogyakarta, 29 September 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

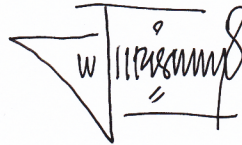
Nama : **Wening Trisna Asih**
NIM : 09205241034
Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa
Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih skripsi menika asil panaliten kula piyambak. Sapangertosan kula, skripsi menika wosipun boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi bab-bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka *acuan* utawi pamanggih dhasar kanthi adhedhasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Menawi kasunyatanipun kabukti bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 26 Agustus 2013

Panyerat,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Wening Trisna Asih', enclosed within a rectangular box. The signature is stylized and cursive.

Wening Trisna Asih

NIM 09205241034

SESANTI

Gemi, setiti, ngati-ati

(Gemi utawi *hemat*, sedaya *pengeluaran* dipunetang kanthi premati. Nastiti utawi setiti, sedaya *pengeluaran* dipuncathet supados boten wonten ingkang kesingsal.

Ngati-ati, sedaya tumindak kedah ngatos-atos supados boten cilaka.)

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT, skripsi menika kula pisungsungaken dhateng Bapak saha Ibu ingkang sampun paring panyengkuyung saha donga pangestunipun saengga skripsi menika saged karampungaken.

PRAWACANA

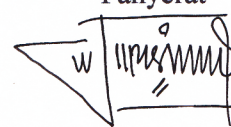
Alhamdulillah puji syukur kula aturaken dhumateng Gusti Allah ingkang Maha Welas saha Maha Asih, ingkang sampun paring rahmat, hidayah, saha inayah saengga kula saged ngrampungaken skripsi kanthi irah-irahan *Panganggening Basa Jawi Dialek Banyumas Wonten Ing Film Sang Penari* menika minangka jejangkeping pandadaran anggayuh *gelar sarjana pendidikan*. Panyeratan skripsi menika saged karampungaken kanthi pambiyantu saking tiyang sanes. Awit saking menika, kula ngaturaken atur panuwun dhateng

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M.Pd. minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring kalodhangan dhateng kula kangge nggarap skripsi,
2. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum. minangka Pangarsaning Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring panjurung supados ngrampungaken skripsi,
3. Ibu Dra. Siti Mulyani, M.Hum. minangka pembimbing I ingkang sampun paring bimbingan saha wewarah dhateng kula kanthi tlatos saha sabar,
4. Bapak Drs. Mulyana, M.Hum. minangka pembimbing II ingkang sampun paring bimbingan saha wewarah kangge kula kanthi tlatos saha sabar,
5. Ibu Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum. minangka *penasehat akademik* ingkang sampun paring wewarah saha wejangan ing salaminingsinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah,
6. Sedaya Dosen ingkang sampun paring seserapan ngelmu dhateng kula,
7. Staf Jurusan Pendidikan Bahasa dan Seni ingkang sampun paring pambiyantu bab *administrasi* dhateng kula saengga skripsi menika saged karampungaken,
8. Tiyang sepuh saha kulawarga kula ingkang sampun paring panyengkuyung saha donga pangestu dhateng kula,
9. Kanca-kanca Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2009 mliginipun Kelas A ingkang sampun paring panyengkuyung saha pambiyantunipun,

10. Pratiwi, Nur, Nugraheni, Lestari, Harini, Fajar, Dian, Gandi, Desi, Winda, Tiwi, Ulfa saha Bulik Rati sakulawarga ingkang sampun paring panjurung ingkang ageng dhäteng kula saengga saged ngrampungaken skripsi menika.
11. Sedaya pihak ingkang boten saged kula sebataken setunggal-setunggal, kula ngaturaken agunging panuwun.

Tamtu kemawon panyeratan skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sedaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun.

Yogyakarta, 26 Agustus 2013

Panyerat

Wening Trisna Asih
NIM 09205241034

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
<i>DAFTAR TABEL</i>	xii
<i>DAFTAR GAMBAR</i>	xiii
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	xiv
<i>DAFTAR TETENGER</i>	xv
SARINING PANALITEN	xvi
BAB I PURWAKA	
A. Dhasaraning Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	3
C. Watesaning Perkawis	4
D. Perkawis ingkang badhe Karembag	4
E. Ancasing Panaliten	4
F. Paedahing Panaliten	5
G. Pangertosan	5
BAB II GEGARAN TEORI	
A. Andharan Teori	8
1. Sociolinguistik	8
2. Variasi Basa	9
3. Dialek	11
4. Basa Jawi Dialek Banyumas	13
B. Nalaring Pikir	19
C. Panaliten ingkang Jumbuh	20

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten	23
B. Data saha Sumbering Data Panaliten	23
C. Caranipun Ngempalaken Data	24
D. Pirantining Panaliten	25
E. Caranipun Nganalisis Data.....	26
F. Validitas saha Reliabilitas Data	28

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten	30
B. Pirembagan.....	36
1. Aspek Fonologis	36
a. Fonem Vokal	36
1) Fonem /i/ dipunlesanaken [i] mapan ing wanda sigeg.....	36
2) Fonem /a/ dipunlesanaken [a] mapan ing wanda pungkasan menga38	
3) Fonem /a/ dipunlesanaken [a] mujudaken wanda sepisanan ..	39
4) Fonem /u/ dipunlesanaken [u] mapan ing wanda sigeg	40
b. Fonem Konsonan	42
1) Fonem /k/ dipunlesanaken [k] mapan ing pungkasaning wanda	42
2) Tambahan fonem /h/ ing pungkasaning wanda	43
3) Tambahan lafal [ʔ] ing pungkasaning wanda menga.....	44
2. Aspek Morfologis	45
a. Monomorfemis	45
1) Tembung Sesulih	46
a) Sesulih Purusa	46
a.1) Sesulih Utama Purusa	46
a.2) Sesulih Madyama Purusa	48
b) Sesulih Panuduh.....	49
c) Sesulih Pitakon.....	50
2) Tembung Katrangan.....	51
a) Tembung Katrangan Nerangaken Tembung Kriya	51
b) Tembung Katrangan Nerangaken Tembung Katrangan	53

3) Tembung Kaanan.....	54
4) Tembung Panggandheng.....	55
5) Tembung Ancer-ancer	56
6) Tembung Panguwuh (Interjeksi)	57
7) Tembung Aran	58
b. Polimorfemis	60
1) Tembung Andhahan.....	60
a) Ater-ater {tek-}	60
b) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}	61
c) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na}	64
d) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}	66
e) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na}	68
f) Panambang {-na}	69
2) Tembung Rangkep.....	70
a) Dwilingga.....	70
b) Dwilingga Mawa Wuwuhan	71
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan.....	73
B. Implikasi.....	74
C. Pamrayogi	74
KAPUSTAKAN	75
<i>LAMPIRAN</i>	77

DAFTAR TABEL

	Kaca
<i>Tabel 1</i> Titikaning basa Jawi <i>dialek</i> Banyumas <i>aspek fonologis</i>	15
<i>Tabel 2</i> Titikaning basa Jawi <i>dialek</i> Banyumas <i>aspek morfologis</i>	18
<i>Tabel 3</i> <i>Analisis Data</i>	27
<i>Tabel 4</i> Wujud basa Jawi <i>dialek</i> Banyumas <i>aspek fonologis</i> saha <i>morfologis</i> wonten ing film <i>Sang Penari</i>	30

DAFTAR GAMBAR

	Kaca
<i>Gambar 1: Gambar Kertu Data</i>	26

DAFTAR LAMPIRAN

	Kaca
<i>Lampiran 1: Tabel Analisis Data</i>	77

DAFTAR TETENGER

(-)	<i>tanda hubung</i> , dipunginakaken kangge nyambung tembung kalihan wuwuhan
/.../	<i>garis miring rangkep</i> , nedahaken wujud <i>fonemis</i>
{...}	<i>kurung kurawal</i> , nedahaken wujud <i>morfem</i>
[...]	<i>kurung siku</i> , nedahaken <i>transkripsi fonetis</i> inggih menika nedahaken cara maosipun
‘...’	<i>tanda petik tunggal</i> utawi <i>glos</i> , ngapit tegesing tembung terjemahan saha andharan
“...”	<i>tanda petik rangkap</i> , ngapit <i>petikan langsung</i>
→	dipunwaos ‘dipunlesanaken’
“ ɔ ”	nedahaken <i>tanda variasi bunyi</i> a
“ ɲ ”	nedahaken <i>tanda bunyi</i> ng
“ ɖ ”	nedahaken <i>tanda bunyi</i> dh
“ ʈ ”	nedahaken <i>tanda bunyi</i> th
“ I ”	nedahaken <i>variasi bunyi</i> I
“ U ”	nedahaken <i>variasi bunyi</i> u
“ ʔ ”	nedahaken <i>variasi bunyi</i> k
“ ~ ”	nedahaken jinis tembung
“ è ”	nedahaken <i>variasi bunyi</i> e
“ é “	nedahaken vokal e taling
“ ə ”	nedahaken vokal e pepet
“ a ”	nedahaken vokal a

DAFTAR CEKAKAN

SP	<i>Sang Penari</i>
V	<i>Vokal</i>
K	<i>Konsonan</i>
T	Tembung

PANGANGGENING BASA JAWI *DIALEK* BANYUMAS WONTEN ING FILM *SANG PENARI*

**Dening: Wening Trisna Asih
NIM 09205241034**

SARINING PANALITEN

Panaliten Panganggening Basa Jawi Dialek Banyumas wonten ing film *Sang Penari* menika gadhah ancas kangge ngandharaken wujud *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*. Wujud *dialek*ipun dipunandharaken saking aspek *fonologis* saha *morfologis*.

Panaliten menika ngginakaken metode *deskriptif*. *Data* panaliten awujud tembung, frasa saha ukara basa Jawi *Dialek* Banyumas ingkang dipunginakaken minangka sarana wawanrembag para paraga wonten ing film *Sang Penari*. Sumbering *data* wonten ing panaliten inggih menika film *Sang Penari*. *Data* dipunkempalaken kanthi teknik *simak* saha teknik *cathet*. *Data* dipunanalisis kanthi *teknik analisis deskriptif*. Cara kangge manggihaken *validitas data* kanthi triangulasi teori saha *expert judgment* dene cara manggihaken reliabilitas data kanthi reliabilitas *stabilitas*.

Asiling panaliten gayut kaliyan wujud dialek Banyumas wonten film *Sang Penari* dipunandharaken saking *aspek fonologis* saha *aspek morfologis*. Wujud *dialek* Banyumas *aspek fonologis* ingkang dipunpangguhaken inggih menika bab anggenipun nglesanaken fonem vokal saha konsonan. Ing bab fonem vokal kapanggihaken fonem /a/ ing wanda menga dipunlesanaken [a], fonem /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan dipunlesanaken [a], fonem /i/ ing wanda sigeg dipunlesanaken [i] saha fonem /u/ ing wanda sigeg dipunlesanaken [u]. ing bab fonem konsonan kapanggihaken fonem /k/ ing wanda pungkasan dipunlesanaken [k], tambah ing fonem /h/ ing pungkasan wanda sarta tambah ing lafal /ʔ/ ing pungkasan wanda menga. Dene wujud *dialek* Banyumas *aspek morfologis* ingkang dipunpangguhaken inggih menika wujud *monomorfemis* saha *polimorfemis*. Wujud monomorfemis kapanggihaken tembung lingga ingkang awujud tembung aran, tembung panggandheng, tembung panguwuh, tembung kaanan, tembung katrangan, tembung ancer-ancer, saha tembung sesulih. Wujud *polimorfemis* ingkang kapanggihaken inggih menika tembung andhahan ingkang pikantuk ater-ater {tek-}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} saha panambang {-na}. Sarta kapanggihaken tembung rangkep awujud tembung rangkep dwilingga saha dwilingga mawa wuwuhan.

BAB I

PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa Jawi inggih menika basa ingkang dipunginakaken dening masarakat Jawi wonten ing padintenanipun minangka piranti *komunikasi*. Basa Jawi dipunginakaken minangka salah satunggaling piranti kangge ngandharaken gagasan saha nggayuh ancasing pagesangan. Basa Jawi menika salah satunggaling khasanah budaya bangsa ingkang ngemot piwulang budi pakerti ingkang luhur saha adi luhung. Basa Jawi gadhah sipat ingkang alus, sopan santun, ugi ngandhut unggah-ungguhing basa ingkang luhur. Basa Jawi langkung *istimewa* tinimbang basa sanesipun, amargi ing salebeting basa Jawi ngemot undha-usuking basa.

Basa Jawi ingkang dipunginakaken dening tiyang Jawi menika gadhah *variasi* ingkang kathah. Wontening *variasi* basa menika jalaran masarakat minangka penutur saha *interaksi sosial*ipun. Menawi masarakat penutur basa Jawi menika kathah saha maneka warni, *variasi* basa Jawi ingkang dipunginakaken ugi langkung kathah. *Interaksi sosial* saha lingkungan papan panggenan ugi saged njalari wontening *variasi* ing basa Jawi. Chaer saha Leoni (2010:51-72) ngandharaken bilih *variasi* basa kaperang dados sekawan inggih menika *variasi* basa miturut penutur, *variasi* basa miturut panganggening, *variasi* basa miturut keformalan saha *variasi* basa miturut sarana.

Salah satunggaling *variasi* basa miturut penutur inggih menika *dialek*. *Dialek* inggih menika *variasi* basa ingkang kadadosan adhedhasar saking penuturipun. Wonten ing Jawi, kaperang wonten maneka wujud *dialek*. Wonten

dialek Surabaya, *dialek* Banyumas, *dialek* Yogya-Solo, *dialek* Jawa Barat saha kathah *dialek* sanesipun. Sedayanipun menika kedah dipunlestantunaken dening masarakat Jawi. Salah satunggaling *dialek* ingkang wonten ing masarakat Jawi inggih menika *dialek* Banyumas.

Dialek Banyumas inggih menika salah satunggaling *ragam* basa Jawi ingkang dipunginakaken dening masarakat wonten ing Karesidenan Banyumas inggih menika Cilacap, Banyumas, Purwokerto, Purbalingga saha Banjarnegara. *Dialek* Banyumas ingkang asring dipunsebat basa ‘ngapak-ngapak’ gadhah wujud ingkang *unik*, saha beda kalihan *dialek* sanesipun. *Dialek* Banyumasan migunakaken *sistem vokal* ingkang mligi. *Keunikan* saking *dialek* Banyumasan menika ndadosaken basa menika dipunginakaken minangka salah satunggaling basa wonten ing film.

Film minangka salah satunggaling *hiburan* kangge masarakat saged dados *media komunikasi* kangge nglestantunaken budaya saha basa. Ing jaman samenika, film langkung dipunminati dening masarakat tinimbang *hiburan* sanesipun. Samenika kathah film ingkang migunakaken *setting* wonten ing Jawi, boten namung *setting* papanipun ingkang migunakaken latar dhaerah Jawi, ananging uga migunakaken basa saha kabudayanipun.

Salah satunggaling film ingkang migunakaken basa Jawi inggih menika film *Sang Penari*. Film *Sang Penari* inggih menika salah satunggaling film Indonesia ingkang dipundamel adhedhasar cariyos novel. Film menika migunakaken basa Indonesia minangka basanipun, ananging ugi kapanggihaken basa Jawi mliginipun *dialek* Banyumas minangka sarana wawanrembag para

paraganipun. Panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas menika gadhah pangaribawa ingkang ageng. Bab menika jalaran kathah tembung utawi ukara basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten film *Sang Penari* ingkang boten saged dipungantos kalihan basa Jawi *dialek* sanesipun utawi basa Indonesia.

Tuladha panganggening *dialek* Banyumas ing Film *Sang Penari* inggih menika tembung “lènggèr”, ingkang tegesipun sami kalihan penari ananging sejatosipun “lènggèr” boten saged dipungantos kalihan tembung penari amargi kirang jumbuh saengga tetep dipunginakaken tembung “lènggèr”. Panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* menika *unik* saha endah, fungsipun ugi maneka warni. Kawontenan menika ndadosaken bab panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film menika perlu dipuntliti.

B. Underaning Perkawis

Adhedhasar saking dhasaring panaliten ing nginggil, saged dipunpangguhaken perkawis ingkang kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Wujud *dialek* Banyumas *aspek fonologis* wonten ing film *Sang Penari*.
2. Wujud *dialek* Banyumas *aspek morfologis* wonten ing film *Sang Penari*.
3. Wujud *dialek* Banyumas *aspek sintaksis* wonten ing film *Sang Penari*.
4. Wujud *dialek* Banyumas *aspek semantik* wonten ing film *Sang Penari*.
5. Bab ingkang nyebabaken panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*.

6. *Fungsi panganggening basa Jawi Dialek Banyumas wonten ing film Sang Penari.*

C. Watesaning Perkawis

Saking perkawis-perkawis ingkang dipunsebataken wonten ing underaning perkawis, wonten ing panaliten menika badhe dipunwatesi perkawisipun inggih menika:

1. wujud *dialek Banyumas aspek fonologis* wonten ing film *Sang Penari*.
2. wujud *dialek Banyumas aspek morfologis* wonten ing film *Sang Penari*.

D. Wosing Perkawis

Adhedhasar saking watesaning perkawis ingkang sampun kaandharaken wonten ing nginggil, wosing perkawis ingkang badhe dipuntliti inggih menika:

1. kadospundi wujud *dialek Banyumas aspek fonologis* wonten ing film *Sang Penari*?
2. kadospundi wujud *dialek Banyumas aspek morfologis* wonten ing film *Sang Penari*?

E. Ancasing Panaliten

Adhedhasar wosing perkawis ing nginggil, saged dipunandharaken menawi ancasing panaliten ingkang jumbuh kalihan wosing perkawis inggih menika:

1. ngandharaken wujud *dialek* Banyumas *aspek fonologis* wonten ing film *Sang Penari*.
2. ngandharaken wujud *dialek* Banyumas *aspek morfologis* wonten ing film *Sang Penari*.

F. Paedahing Panaliten

Panaliten menika dipunkajengaken saged paring paedah kanthi teoritis saha kanthi praktis.

1. Teoritis

Paedah ingkang dipunkajengaken wonten ing panaliten Panganggening Basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari* inggih menika saged nambahi kawruh bab teori sosiolinguistik mliginipun ngengingi bab panganggening *variasi* basa (*dialek sosial*) wonten ing film.

2. Praktis

Paedah praktis ingkang dipunkajengaken wonten ing panaliten Panganggening Basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten ing Film *Sang Penari* inggih menika saged nambah seserepan bab panganggening basa Jawi wonten ing Film *Sang Penari*.

G. Pangertosan

Adhedhasar saking irah-irahan panaliten inggih menika “Panganggening Basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten ing Film *Sang Penari*” saengga kedah dipunparingi pangertosan ingkang cetha supados boten klentu anggenipun negesi

irah-irahan. Tembung-tembung ingkang dipunwatesi pangertosanipun inggih menika.

1. Basa Jawi

Basa Jawi inggih menika basa ingkang dipunginakaken dening masarakat Jawi minangka piranti kangge *komunikasi* saha gotong royong. Basa jawi menika basa ibu kangge tiyang Jawi, inggih menika basa ingkang dipunginakaken dening masarakat wonten ing Jawa Tengah, Daerah Istimewa Yogyakarta (DIY) saha saperangan masarakat ing Jawa Timur.

2. Dialek Banyumas

Dialek inggih menika *variasi* basa ingkang titikanipun gadhah tata swanten, tembung (kosakata), morfologiss saha sintaksis ingkang sami (Keraf, 1984: 144). *Dialek* banyumas inggih menika salah satunggaling *variasi* basa Jawi ingkang dipunginakaken dening masarakat ing Karisidenan Banyumas saha sakiwa tengenipun. *Dialek* Banyumas ingkang dipuntliti inggih menika *dialek* Banyumas ingkang dipunginakaken minangka sarana wawanrembag para paraga wonten ing film *Sang Penari*.

3. Film *Sang Penari*

Film *Sang Penari* inggih menika salah satunggaling film Indonesia ingkang dipundamel adhedhasar cariyos novel, inggih menika novel trilogi Ronggeng Dukuh Paruk karyanipun Ahmad Tohari. Novel menika dipuncithak nalika taun 1982. Film *Sang Penari* dipunrilis nalika tanggal 10 November 2011. Film menika ngginakaken basa Jawi mliginipun basa Jawi *dialek* Banyumas minangka sarana wawanrembag para paraganipun.

Panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas menika gadhah pangaribawa ingkang ageng. Bab menika jalaran kathah tembung utawi ukara basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari* ingkang boten saged dipungantos kalihan basa Jawi *dialek* sanesipun utawi basa Indonesia. Tuladha panganggening *dialek* Banyumas ing Film *Sang Penari* inggih menika tembung “lènggèr”, ingkang tegesipun sami kalihan penari ananging sejatosipun “lènggèr” boten saged dipungantos kalihan tembung penari amargi kirang trep saengga tetep dipunginakaken tembung “lènggèr”. Bab menika ingkang badhe dipunrembag ing panaliten menika.

BAB II

GEGARAN TEORI

A. Andharan Teori

1. Sosiolinguistik

Sosiolinguistik inggih menika ngelmu ingkang ngrembag bab basa saha gayutanipun wonten ing masarakat. Sosiolinguistik kalebet ngelmu ingkang asipat *interdisipliner* antawisipun ngelmu basa kaliyan ngelmu sosiologi ingkang subjekipun masarakat. Sosiolinguistik nyinau bab *konteks sosial* panganggening basa menika ing masarakat. Chaer & Agustina (2010:4) ngandharaken bilih sosiolinguistik inggih menika perangan ngelmu linguistik ingkang nyinau bab basa saha perkawis sosial ing masarakat. Sosiolinguistik ngandharaken bab *variasi-variasi* basa wonten ing masarakat saha titikanipun ing *lingkungan sosial*.

Perkawis ingkang dipunrembag wonten ing sosiolinguistik inggih menika.

1) basa ing konteks sosial saha budaya, 2) nggayutaken perkawis basa, titikanipun, saha ragam basa kanthi kawontenan sarta perkawis sosial budayanipun, 3) *fungsi-fungsi* sosial saha panganggening basa wonten ing masarakat. Kridalaksana (wonten ing Chaer & Leoni, 2010; 61) ugi ngandharaken bilih sosiolinguistik menika ngelmu ingkang ngandharaken titikaning *variasi* basa saha titikaning sosial masarakat.

Saking pamanggihipun para ahli wonten ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun menawi sosiolinguistik menika ngelmu ingkang nyinau bab panganggening basa ing masarakat saha titikanipun wonten ing *lingkungan sosial*.

Bab ingkang dipunsinau menika gayut kaliyan *variasi* basa ingkang dipunginakaken dening masarakat. Masarakat ingkang ngginakaken basa menika sipatipun maneka warni saengga basa ingkang dipunginakaken ugi beda-beda saha maneka warni wujudipun utawi kathah *variasinipun*.

2. *Variasi* Basa

Wontenipun *variasi* basa menika jalaran wontening *keragaman sosial* saha *fungsi* basa ingkang maneka-warni. Wontening *variasi* basa jalaran masarakat tuturipun gadhah sipat maneka-warni saengga basa ingkang dipunginakaken boten sami. Bab menika ugi jalaran *interaksi sosial* masarakatipun ingkang maneka warni. *Variasi* basa gayut kaliyan bab tartamtu. Adhedhasar bab menika, Chaer & Leoni (2010:51-72) ngandharaken bilih *variasi* basa saged kaperang dados sekawan inggih menika, 1) *variasi* basa miturut *penutur*, 2) *variasi* basa miturut panganggenipun, 3) *variasi* basa miturut *keformalan* saha 4) *variasi* basa miturut sarana.

a. *Variasi* Basa Miturut Panganggenipun

Variasi basa miturut panganggenipun nedahaken *variasi* basa ingkang paedahipun mligi wontening bab tartamtu. *Variasi* basa menika adatipun dipunginakaken dening tiyang ingkang gadhah titikan ingkang khas, adhedhasar saking ginanipun basa ingkang dipunginakaken. *Variasi* basa menika adatipun dipunginakaken wonten ing bidang tartamtu, tuladhanipun *jurnalistik*, *perekonomian*, *pendidikan* lsp. *Variasi* basa miturut panganggenipun menika asring dipunsebat *register*.

b. Variasi Basa Miturut Keformalan

Variasi basa miturut *keformalan* kaperang dados gangsal ragam basa inggih menika: 1) *ragam beku*, 2) *ragam resmi*, 3) *ragam usaha* utawi *konsultatif*, 4) *ragam santai* utawi *kasual* saha 5) *ragam akrab* utawi *intim*. *Ragam beku* inggih menika ragam basa *formal* ingkang dipunginakaken wonten ing wekdal ingkang mligi (*khidmat*) utawi wonten ing upacara resmi tuladhanipun wonten ing khotbah ing mesjid, *upacara kenegaraan* saha sumpah jabatan.

Ragam resmi inggih menika ragam basa ingkang dipunginakaken nalika rapat dinas, nyerat serat dinas, buku wulangan lsp. *Ragam usaha* inggih menika *variasi* basa ingkang dipunginakaken wonten ing pangandikan ing sekolah saha rapat. Ragam menika asring dipunsebat ragam basa paling *operasional*. *Ragam santai* inggih menika *variasi* basa ingkang asring dipunginakaken wonten ing acara ingkang boten resmi tuladhanipun dipunginakaken nalika pangandikan kaliyan kulawarga utawi kanca. Ragam akrab adatipun dipunginakaken dening tiyang ingkang sampun akrab utawi caket saengga boten formal.

c. Variasi Basa Miturut Sarana

Variasi basa saged dipuntingali saking sarana utawi jalur ingkang dipunginakaken wonten ing komunikasi basa. *Variasi* basanipun kaperang dados *ragam lisan* saha *ragam tulis*. Wonten ugi ragam basa ingkang migunakaken sarana khusus tuladhanipun *telepon* saha *telegraf*. Ananging sejatosipun, ragam basa ingkang migunakaken *telepon* kalebet *ragam lisan* dene ragam basa ingkang migunakaken *telegraf* kalebet *ragam tulis*.

d. *Variasi Basa Miturut Penuturipun*

Variasi basa miturut penuturipun inggih menika *variasi* panganggening basa jalaran saking masarakat tuturipun ingkang maneka warni. *Variasi* basa miturut penuturipun kaperang dados *idiolek*, *dialek*, *kronolek* saha *sosiolek*. *Idiolek* inggih menika *variasi* basa ingkang sipatipun individu. *Variasi* basa *idiolek* menika minangka *ciri khas* saking individu ingkang beda-beda, *variasinipun* gumantung saking swanten, *gaya basa*, pamilihing tembung saha pandhapuking tembung. Tuladhanipun inggih menika tiyang ingkang *gaya basanipun* khas.

Variasi basa miturut penuturipun ingkang kaping kalih inggih menika *kronolek*. *Kronolek* inggih menika *variasi* basa ing kelompok saha papan tartamtu wonten ing wekdal tartamtu ugi. *Variasi* basa *sosiolek* inggih menika *variasi* basa adhedhasar saking status, golongan saha *kelas sosial* penuturipun. *Variasi* basa miturut penutur salajengipun inggih menika *dialek*. *Dialek* inggih menika *variasi* basa ingkang dipunginakaken dening masarakat *penutur* wonten ing salebeting kelompok ing papan tartamtu.

3. *Dialek*

Dialek kalebet *variasi* basa adhedhasar saking penuturipun, langkung utami adhedhasar saking papanipun. *Dialek* inggih menika *variasi* basa ingkang dipunginakaken dening masarakat *penutur* wonten ing salebeting kelompok ing papan ingkang tartamtu. Adhedhasar objekipun, *dialek* kaperang dados kalih inggih menika *dialek sosial* saha *dialek geografi*. *Dialek sosial* inggih menika

ragam basa ingkang mligi dipunginakaken dening setunggal kelompok tartamtu ingkang beda kaliyan kelompok sanesipun. Tuladha ingkang kalebet *dialek sosial* inggih menika *argot* utawi *slang*. *Dialek geografi* inggih menika perangan ngelmu linguistik ingkang nyinau bab *variasi* basa adhedhasar saking papan panganggening basa. Tuladha *dialek geografi* inggih menika *dialek* wonten ing basa Jawi. Tuladhanipun *dialek* Yogya-Solo, *dialek* Surabaya, *dialek* Tegal, saha *dialek* Banyumas.

Pangrembakaning *variasi* basa *dialek* ingkang dipunginakaken dening masarakat gadhah pangaribawa ingkang ndadosaken wujud basa menika maneka-warni saha gadhah titikan ingkang khas. Titikaning basa ingkang khas inggih menika wonten ing lafal, tata basa saha tata *maknanipun* saengga wujudipun beda-beda. Panganggening *dialek* saged katingal wonten ing pirembagan masarakat ing padintenanipun ingkang saged katiti saking *tataran fonologis, morfologis, sintaksis, leksikon* saha *semantik*. *Dialek* gadhah titikan ingkang mbedakaken kaliyan *variasi* basa sanesipun inggih menika : 1) beda fonetik, 2) beda semantik, 3) beda onomasiologis, 4) beda semasiologis saha 5) beda morfologiss (Ayatrohaedi, 1983; 3-5).

1) Beda Fonetik

Wonten ing *dialek* Banyumas, swanten vokal a swantenipun [a], ananging wonten ing *dialek* Yogya-Solo (basa Jawi *Standar*) swantenipun a dipunwaos kanthi [ɔ]. Tuladha

sega = [sega] *dialek* Banyumas, [sego] basa Jawi *Standar*

2) Beda Semantik

Beda semantik inggih menika bab ingkang dados dhasaring pambeda wonten ing bab tetembungan ing salebetipun *dialek*. Tuladhanipun inggih menika. Tembung katul = [ḍeḍek] *dialek* Banyumas [ḍeḍa?] basa Jawi *Standar*.

3) Beda Onomasiologis

Beda onomasiologis inggih menika pambeda ingkang ngandharaken bedanipun nama/pambedaning tembung adhedhasar konsep ingkang sami ananging anggenipun nyebut tembung menika beda jalaran beda papanipun. Tuladha wiwit = labuh (*dialek* Banyumas), wiwit (basa Jawi *Standar*)
entuk = ulih (*dialek* Banyumas), oleh (basa Jawi *Standar*)

4) Beda Semasiologis

Beda semasiologis katiti saking panyebuting tembung ingkang sami ananging gadhah konsep/ teges ingkang beda. Tuladha
Aceh gadhah teges = 1) nama dhaerah, 2) nama bangsa, 3) nama jinising rambut

5) Beda Morfologis

Beda morfologiss saged katiti saking tata basa ingkang dipunginakaken dening basa menika ingkang boten sami. Tuladha
tembung Tekgawakna (*dialek* Banyumas), Takgawakake (basa Jawi *Standar*)

4. Basa Jawi *Dialek* Banyumas

Basa Jawi gadhah *variasi* ingkang kathah. *Variasi* menika ndadosaken basa Jawi minangka basa ingkang aeng utawi *unik*. Basa Jawi saged dados pepaes utawi basa ingkang dipunginakaken minangka sarana wawanrembag wonten ing

film. Panganggening basa Jawi menika saged kangge nggambaraken wontening unsur budaya saking film menika. Basa Jawi ingkang ingkang dados subyek wonten ing panaliten inggih menika basa Jawi *dialek* Banyumas. *Dialek* Banyumas inggih menika salah satunggaling *variasi* basa Jawi ingkang dipunginakaken dening masarakat Banyumas saha sakiwa tengenipun.

Dialek Banyumas ugi saged dipunginakaken minangka salah satunggaling pepaes utawi basa ingkang dipunginakaken minangka sarana wawanrembag wonten ing film. Panganggening *dialek* Banyumas menika saged kangge nggambaraken wontening unsur budaya saking film. Salah satunggaling film ingkang migunakaken basa Jawi mliginipun *dialek* Banyumas inggih menika film *Sang Penari*. *Dialek* Banyumas menika kalebet *dialek Geografi*, ananging wonten ing panaliten menika nengenaken panganggening *dialek* ingkang dipunginakaken dening para paraga ing padintenanipun wonten ing *aktivitas sosial*ipun (*dialek sosial*). Titikanipun *dialek* Banyumas saged katiti saking 2 aspek inggih menika.

1) Aspek Fonologis

Fonologis saged dados aspek minangka titikaning *dialek* inggih menika fonetik. Fonetik minangka ngelmu ingkang nganalisis tata swanten tanpa ningali tegesipun. Wonten ing ***Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat*** (1976/1977: 16), basa Jawi *dialek* Banyumas gadhah fonem-fonem ingkang khas inggih menika: a) fonem vokal (/i/, /é/, /è/, /e/, /a/, /O/, /o/, /u/) saha b) fonem konsonan (/p/, /b/, /t/, /d/, /ṭ/, /ḍ/, /c/, /j/, /k/, /g/, /s/, /r/, /m/, /n/, /ñ/, /ŋ/, /l/, /w/, /y/, /h/, /f/). Titikaning basa Jawi *dialek* Banyumas saking aspek fonologis saged ketingal saking tabel ing ngandhap menika.

Tabel 1. Titikaning basa Jawi *dialek* Banyumas aspek fonologis

Tembung	<i>Dialek</i> Banyumas	Basa Jawi Standar	Teges
Wis	[wis]	[wɪs]	Sampun
Ya	[ya]	[yɔ]	Inggihi

Saking tuladha tabel ing nginggil, saged dipunmangertosi menawi tembung **wis** saged dados titikaning *dialek* Banyumas mliginipun aspek fonologis amargi tembung wis wonten ing *dialek* Banyumas dipunwaos [wis]. Fonem /i/ wonten ing wanda sigeg dipunwaos [i], ananging menawi wonten ing basa Jawi standar, fonem /i/ dipunwaos [ɪ]. Mekaten ugi tembung **ya** ing *dialek* Banyumas ingkang dipunwaos [ya], fonem /a/ wonten ing pungkasaning wanda dipunwaos [a], ananging menawi wonten ing basa Jawi standar fonem /a/ dipunwaos [ɔ].

2) Aspek Morfologis

Dialek Banyumas saged katliti saking aspek morfologis inggih menika saking *gramatikal*-pun ingkang paling alit inggih menika *morfem*. Wujud *morfem* menika saged kaperang dados kalih inggih menika *monomorfemis* saha *polimorfemis*. *Monomorfemis* menika awujud tembung ingkang cacahipun setunggal morfem tuladhanipun Tembung Lingga. *Polimorfemis* menika awujud tembung ingkang langkung saking setunggal morfem, saged kadhapuk saking *morfem bebas* saha *morfem ikat*. Morfem bebas menika awujud morfem ingkang saged madeg minangka tembung, menawi morfem terikat wujudipun morfem ingkang kagandheng kaliyan morfem sanesipun. Tuladhaning *Polimorfemis* inggih menika Tembung Andhahan, Tembung Rangkep saha Tembung Camboran. Wonten ing bab aspek morfologiss, boten namung saking morfem-ipun ingkang saged dipundadosaken titikaning *dialek*, saged ugi saking bab proses

morfologiss-ipun. Proses morfologiss inggih menika proses pandhapuking tembung. Proses morfologiss wonten ing *dialek* Banyumas antawisipun inggih menika.

a. Afiksasi

Afiksasi inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi muwuhi wuwuhan (ater-ater, seselan, panambang saha konfik) wonten ing tembung lingga. Proses afiksasi wonten ing *dialek* Banyumas antawisipun

1) prefiksasi

Prefiksasi inggih menika pangrimbaging tembung andhahan kanthi wuwuhan morfem afiks (ater-ater) wonten ing sakngajenging tembung lingga. Wonten ing *Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat* (1976/1977: 42) jinising prefiks utawi ater-ater wonten ing *dialek* Banyumas inggih menika: tek-, me-, ke-, peN-, pe-, se-, kami-, saha pating-. Tuladhaning prefiks *dialek* Banyumas inggih menika: **tekjiyot**.

2) infiksasi

Infiksasi inggih menika proses pangrimbaging tembung andhahan kanthi muwuhi sesesaha wonten ing satengahing tembung lingga. Infiksasi wonten ing *dialek* Banyumas jarang kapanggihaken, miturut *Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat* (1976/1977: 64) infiksasi utawi seselan ing *dialek* Banyumas inggih menika: -in- saha -em-. Tuladhanipun: **kemloneng**.

3) sufiksasi

Sufiksasi inggih menika proses pangrimbaging tembung andhahan kanthi muwuhi panambang ing wingking tembung lingga. Ing *Struktur Bahasa Jawa*

Bagian Barat (1976/1977: 66), sufiks utawi panambang wonten *dialek* Banyumas inggih menika: -na, -en, -e saha -ing. Tuladhanipun: sog**na**.

4) konfiksasi

Konfiksasi inggih menika proses pangrimbaging tembung andhahan kanthi muwuhi konfiks wonten ing ngajeng saha wonten ing wingking tembung lingga. Konfiksasi wonten ing basa Jawi asring dipun sebat kanthi wuwuhan sesarengan. Wuwuhan sesarengan menika kaperang dados 2 inggih menika wuwuhan sesarengan rumaket saha wuwuhan sesarengan tan rumaket. Wonten ing **Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat** (1976/1977: 88) konfiks utawi wuwuhan sesarengan ing *dialek* Banyumas inggih menika: N-i, N-na, tek-i, tek-aken, tek-na, di-na, ke-an, peN-an, pe-an saha ke-en.

Tuladha: **tek**gawak**na**, **tek**omongi saha **di**dhun**na**.

b. Reduplikasi

Reduplikasi utawi tembung rangkep inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi dipunrangkep. Pandhapuking tembung rangkep saged sedaya tembung utawi saperangan mawon. Ing *dialek* Banyumas ugi gadhah

- 1) dwilingga inggih menika pangrangkeping sedaya perangan tembung lingga.

Tuladha: pere-pere ‘*sembarangan*’.

- 2) dwilingga salin swara inggih menika pangrangkeping sedaya perangan tembung lingga kanthi wontening swara fonem ingkang owah. Tuladha: lola-lali, cemal-cemil.

- 3) dwilingga mawi afiksasi inggih menika pangrangkeping sedaya perangan tembung lingga sesarengan kaliyan proses afiksasi. Tuladha: seisi-isine, kedhungsal-dhungsal.
- 4) reduplikasi saperangan inggih menika pangrangkening saperangan tembung lingga. Proses menika kaperang dados maneka warni jinisipun tuladhanipun dwipurwa, dwiwasana lsp.

c. Pemajemukan

Pemajemukan utawi tembung camboran inggih menika proses nggabungaken antawisipun morfem setunggal kaliyan morfem sanesipun. Proses menika saged kadadosan saking morfem asli utawi morfem ingkang gadhah *imbuhan* saengga dados tembung ingkang *majemuk*. Tuladhanipun inggih menika **kembang lambe, irengdhetheng saha thethek bengek**. Titikaning basa Jawi *dialek* Banyumas saking aspek morfologis saged ketingal saking tabel ing ngandhap menika.

Tabel 2. Titikaning basa Jawi *dialek* Banyumas aspek morfologis

Proses Morfologis		Tembung	<i>Dialek</i> Banyumas
<i>Afiksasi</i>	<i>Prefiksasi</i>	Dhisik	{N-}+dhisit = ndhisit
	<i>Infiksasi</i>	Kloneng	Kloneng+ {-em-} = Kemloneng
	<i>Sufiksasi</i>	Sog	Sog+ {-na}= Sogna
	<i>Konfiksasi</i>	Gawa	{Tek-} +gawa+ {-na}= tekgawakna
<i>Reduplikasi</i>	Dwilingga	Labuh	Labuh-labuh
	Dwilingga salin swara	Lali	Lola-lali
	Dwilingga mawi	Isi	Seisi-isine

	Afiksasi		
	Reduplikasi saperangan	Sepuh	Sesepuh
<i>Pemajemukan</i>		thethek	thethek bengek

B. Nalaring Pikir

Sosiolinguistik inggih menika ngelmu ingkang ngrembag bab basa saha gayutanipun wonten ing masarakat. Sosiolinguistik ngandharaken bab *variasi-variasi* basa wonten ing masarakat saha titikanipun ing *lingkungan sosial*. Kajawi menika, ugi *variasi* basa ingkang dipunginakaken wonten ing tuturan seratan saha lisan. Basa Jawi minangka pirantining komunikasi tiyang Jawi menika gadhah *variasi* ingkang kathah. *Variasi* menika nyebabaken panganggening basa Jawi ingkang beda-beda wonten ing papan setunggal kaliyan sanesipun tuladhanipun inggih menika *dialek*.

Dialek adatipun dipunginakaken dening masarakat ingkang dipunwatesi dening papan (geografi) dhaerhipun. Wonten ing Jawi, kaperang wonten kathah wujud *dialek*. Salah satunggaling *dialek* ing masarakat Jawi inggih menika *dialek Banyumas*. *Dialek* Banyumas inggih menika salah satunggaling *variasi* basa Jawi ingkang dipunginakaken dening masarakat Banyumas saha sakiwa tengenipun. Titikaning *dialek* menika saged katiti saking 4 aspek inggih menika *aspek fonologis, morfologis, sintaksis* saha *semantik*. Wonten ing panaliten menika badhe karembag adhedhasar *aspek fonologis* saha *morfologis*.

C. Panaliten Inkgang Jumbuh

Panaliten ingkang ngengingi bab panganggening basa Jawi wonten ing Film *Sang Penari* dereng nate dipuntliti. Panaliten ingkang jumbuh inggih menika panaliten ingkang objekipun memper sami kaliyan panaliten menika antawisipun.

a. *Penggunaan Bahasa Jawa dalam film Punk In Love.*

Panaliten menika dipuntindakaken dening Fanthasia Ardianti nalika nyerat skripsi Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta taun 2011. Wosing panalitenipun inggih menika kangge ngandharaken bab panganggening *variasi* basa Jawi wonten ing Film *Punk In Love* saha bab ingkang nyebabaken wontening *variasi* basa Jawi wonten ing film menika.

Panaliten menika jumbuh kaliyan panaliten ingkang katindakaken amargi subjekipun sami inggih menika bab panganggening basa Jawi ing film. Bab ingkang mbedakaken kaliyan panaliten ingkang katindakaken inggih menika objekipun. Objek panaliten ingkang dipuntindakaken dening Fanthasia Ardianti inggih menika bab panganggening basa Jawi wonten ing film *Punk In Love*, menawi objek panaliten ingkang katliti inggih menika bab panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*.

b. *Dialek Surabaya dalam Novel Cintrong Paju-Pat karya Suparto Brata*

Panaliten menika dipuntindakaken dening Ibnu Bkti Murnilasari nalika nyerat skripsi Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta taun 2012. Panaliten menika gadhah ancas kangge

nggambaraken bab panganggening Basa Jawi *Dialek* Surabaya wonten ing Novel *Cintrong Paju-Pat* karya Suparto Brata.

Panaliten menika jumbuh kaliyan panaliten ingkang katindakaken amargi subjekipun sami inggih menika bab panganggening basa Jawi mliginipun panganggening *dialek* ing karya sastra. Bab ingkang mbedakaken kaliyan panaliten ingkang katindakaken inggih menika objekipun. Objek panaliten ingkang dipuntindakaken dening Ibnu Bakti Murnilasari inggih menika panganggening Basa Jawi *Dialek* Surabaya wonten ing Novel *Cintrong Paju-Pat* karya Suparto Brata dene objek panaliten ingkang katliti menika basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*.

c. ***Penggunaan Bahasa Jawa Dialek Banyumas di Kecamatan Karangsambung Kebumen***

Panaliten menika dipuntindakaken dening Hijri Ning Hastuti nalika nyerat skripsi Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta taun 2008. Panaliten menika gadhah ancas kangge nggambaraken bab panganggening Basa Jawi *Dialek* Banyumas wonten ing Kecamatan Karangsambung Kebumen.

Panaliten menika jumbuh kaliyan panaliten ingkang katindakaken amargi subjekipun sami inggih menika bab panganggening basa Jawi mliginipun panganggening *dialek* Banyumas. Bab ingkang mbedakaken kaliyan panaliten ingkang katindakaken inggih menika objekipun inggih menika bab panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*. Dene panaliten Hijri menika ngengingi bab panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas

ingkang dipunginakaken dening masarakat wonten ing Kecamatan Karangsambung Kebumen.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika panaliten *deskriptif*. Miturut Sudaryanto (1988) panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken subyek panaliten utawi perkawis ingkang dipuntliti kados menapa wontenipun. Panaliten menika badhe ngandharaken basa Jawi *dialek* Banyumas ingkang dipunginakaken wonten ing film *Sang Penari*. Ancasing panaliten inggih menika kangge ngandharaken wujud panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas aspek *fonologis* saha *morfologis* ing film *Sang Penari*.

B. Data saha Sumbering Data

Data wonten ing panaliten menika awujud tembung, frasa saha ukara basa Jawi *Dialek* Banyumas ingkang dipunginakaken minangka sarana wawanrembag para paraga wonten ing film *Sang Penari*. Minangka sumbering *data* ing panaliten inggih menika film *Sang Penari*. Sumbering *data* wonten ing panaliten inggih menika sedaya tuturan utawi ujaran basa Jawi mliginipun *dialek* Banyumas ingkang dipuntuturaken dening para paraga wonten ing film *Sang Penari*.

Film *Sang Penari* inggih menika salah satunggaling film Indonesia ingkang dipundamel adhedhasar cariyos novel trilogi Ronggeng Dhukuh Paruk karyanipun Ahmad Tohari ingkang dipuncithak wonten ing taun 1982. Film *Sang Penari* dipunrilis nalika tanggal 10 November 2011. Paraga wonten ing film *Sang*

Penari inggih menika Srintil (Prisia Nasution), Rasus (Oka Antara), Kartareja (Slamet Rahardjo) saha Sersan Binsar Harahap (Tio Pakusadewo).

Film *Sang Penari* menika nyariosaken bab pagesanganipun Srinthil, ronggeng utawi penari wonten ing Dhukuh Paruk. Srinthil dados ronggeng amargi pingin ngabdi dhateng dhukuhipun. Kawontenan Srinthil ingkang badhe dados ronggeng menika wiwitanipun pikantuk alangan saha pepalang saking masarakat ugi saking Rasus. Kawontenan menika amargi tiyang sepuhipun Srinthil ingkang sampun ngracun masarakat kampung kalihan ronggeng saderengipun ngginakaken tempe bongkreng.

Film *Sang Penari* nggambaraken kawontenan ing Dhukuh Paruk kanthi endah. Wonten ing film menika ugi nggambaraken bab budaya saha basanipun kanthi endah. Sejatosipun film menika ngginakaken basa Indonesia minangka basanipun, ananging ugi kapanggihaken basa Jawi mliginipun *dialek* Banyumas ingkang dados *data* wonten ing panaliten menika.

C. Caranipun Ngempalaken *Data*

Cara ingkang dipunginakaken kangge ngempalaken *data* wonten ing panaliten inggih menika ngginakaken *teknik* simak saha *teknik* cathet. Ing *teknik* *simak*, panaliti menika ngamati sedaya tuturan *dialek* Banyumas ingkang dipunginakaken wonten ing film *Sang Penari*. Teknik simak dipunginakaken supados mangertosi tuturan ingkang saged dados *data* saha saged mantha-mantha tuturan saking film *Sang Penari*. Salajengipun nindakaken nyerat/ cathet inggih

menika nyerat sedaya tembung, frasa saha ukara saking tuturan basa Jawi *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* wonten ing kertu *data*.

Sasampunipun *data* dipunserat ing kertu *data*, lajeng asiling *data* menika dipunpantha-pantha adhedhasar aspek *fonologis* saha *morfologis*. Asiling *data* salajengipun dipunserat wonten ing tabel analisis *data* supados gampang anggenipun dipunanalisis. Cak-cakan anggenipun ngempalaken *data* inggih menika:

1. nyemak saha nyathet sedaya tuturan para paraga wonten ing film *Sang Penari*
2. nyemak saha nyathet panganggening tuturan basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*
3. nyathet sedaya ukara, frasa saha tembung basa Jawi *dialek* Banyumas saking tuturan wonten ing film *Sang Penari*

D. Pirantining Panaliten

Wonten ing panaliten menika, piranti ingkang dipunginakaken inggih menika *tabel analisis data*. *Tabel analisis data* dipunginakaken minangka piranti kangge nganalisis asiling *data* panaliten. Kejawi menika, panaliti ugi dados piranti minangka nganalisis *data* inggih menika manggihaken tuturan basa Jawi *dialek* Banyumas minangka *data* panaliten saha njumbuhaken asiling *data* panaliten kaliyan teori ingkang dipunginakaken. Salajengipun panaliti ugi mendhet dudutan saking asiling *data* panaliten menika.

Panaliti ugi ngginakaken kertu *data* minangka piranti pambiyantu kangge ngempalaken saha ngecek *data*. *Data* ingkang dipuncathet wonten ing kertu *data*

inggih menika sedaya tembung, frasa saha ukara basa Jawi *dialek* Banyumas saking tuturan ing film *Sang Penari*. Wujuding kertu *data* ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih menika.

Kartu Data
Sumber : Film Sang Penari (03.38)
Konteks : Srinthil ndawuhi Rasus supados langkung cepet anggenipun badhe mirsani lengger amargi kanca-kancanipun sampun sami nengga.
Data : “sus, cepet wis padha nunggu”
Aspek 1) <i>Fonologis</i> : [wis] fonem /i/ wanda sigeg dipunlesanaken kanthi [i], [paɖa] fonem /a/ wanda pungkasan menga dipunlesanaken kanthi [a].
2) <i>Morfologis</i> : -

Gambar 1. Kertu *Data*

E. Caranipun Nganalisis *Data*

Proses nganalisis *data* menika sampun kawiwitan nalika nyemak film saha ngempalaken *data*. Anggenipun nindakaken analisis *data* ugi sampun katindakaken nalika nyerat asiling *data* wonten ing kertu *data*. Caranipun nganalisis *data* menika kanthi cara *deskriptif* inggih menika nganalisis *data* kanthi dipunklasifikasikaken/ dipunpantha-pantha adhedhasar aspek *fonologis* saha *morfologis*. Cak-cakaning proses analisis *data* ingkang katindakaken inggih menika:

1. asiling *data* basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing kertu *data* lajeng dipunpantha-pantha adhedhasar aspek *fonologis* saha *morfologis*.

2. asiling *data* basa Jawi *dialek* Banyumas saged kalebet aspek *fonologis* menawi *data* menika gadhah owah-owahan swanten fonem kaliyan fonem wonten ing basa Jawi Standar.
3. asiling *data* basa Jawi *dialek* Banyumas saged kalebet aspek *morfologis* menawi *data* menika gadhah *struktur* utawi pandapuking tembungipun beda kaliyan basa Jawi Standar.
4. asiling *data* basa Jawi *dialek* Banyumas ing kertu *data* lajeng dipunambali saha dipunccek malih saderengipun dipunlebetaken wonten ing tabel analisis.
5. nindakaken analisis kanthi njumbuhaken asiling *data* kaliyan teori ingkang dipunginakaken
6. cak-cakan ingkang pungkasan inggih menika mendhet dudutan saking asiling *data* ingkang sampun dipunanalisis.

Tabel 3. Analisis *data*

No	Data	Fono		Morfologis				Andharan
		V	K	Monomorfemis	Polimorfemis			
				T.Lingga	T.Andhahan	T.Rangkep	T.Camboran	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	“ <u>Iya</u> Yung.”	√	√					Iya → [iya] /a/ → [a] <u>[iya] →</u> [iya?]

Katrangan tabel analisis *data*

Fono : ngandharaken titikaning *dialek* saking *aspek fonologis*

Morfo : ngandharaken titikaning *dialek* saking *aspek morfol*

V : ngandharaken titikaning *dialek* saking aspek fonem vokal

K : ngandharaken titikaning *dialek* saking aspek fonem konsonan

T.Lingga : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Lingga

T.Andhahan: ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Andhahan

T.Rangkep : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung

Rangkep
 T.Camboran: ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung
 Camboran
 Andharan : katranganing analisis *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari*

F. *Validitas saha Reliabilitas Data*

Cara ngesahaken *data* ing panaliten menika migunakaken *validitas* saha *reliabilitas*. *Validitas* ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten inggih menika *triangulasi* teori saha *expert judgment*. *Triangulasi* teori inggih menika anggenipun ngempalaken *data* adhedhasar saking teori ingkang beda utawi nganalisis *data* ingkang sami kaliyan teori ingkang beda (Setiyadi, 2006:32). *Validitas triangulasi* teori dipuntindakaken kanthi *teori Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat (Banyumas)* mliginipun bab *dialek* Banyumas ing perangan *fonologis* saha *morfologis*. Cara nindakaken *validitas triangulasi* teori kanthi teori *dialek* Banyumas inggih menika.

Tuladha: “**Wis** kene **bae kiye!**”

Saking ukara ing nginggil ketingal wonten panganggening basa Jawi *dialek* Banyumas inggih menika wonten ing tembung **wis**, **bae** saha **kiye**. Tembung [wis] saged dados titikaning *dialek* Banyumas mliginipun aspek *fonologis* amargi tembung wis wonten ing *dialek* Banyumas dipunwaos [wis]. Fonem /i/ wonten ing wanda sigeg dipunwaos [i], ananging menawi wonten ing basa Jawi standar, fonem /i/ dipunwaos [I]. Tembung [bae] ‘mawon’ saha [kiye] ‘menika’ saged dados titikaning *dialek* Banyumas mliginipun aspek *morfologis* amargi tembung-tembung menika kalebet tembung lingga ingkang dipunginakaken mligi ing *dialek* Banyumas, boten dipunginakaken wonten ing

basa sanesipun. Tembung [bae] ‘mawon’ menika kalebet tembung lingga jinisipun tembung katrangan. Mekaten ugi tembung [kiye] ‘menika’ kalebet tembung lingga jinisipun tembung sesulih panuduh.

Validitas *data* ing panaliten menika dipuntindakaken kanthi cara konsultasi kaliyan tiyang ingkang ahli (*expert judgment*), ahli ingkang dipunkajengaken ing panaliten inggih menika dosen pembimbing. Caranipun ngesahaken *data* ing panaliten menika ngginakaken *reliabilitas*, mliginipun *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas* inggih menika cara nguji *data* panaliten kanthi tliti. *Reliabilitas stabilitas* menika dipuntindakaken kanthi ngambali anggenipun nyemak *data* tuturan basa Jawi *dialek* Banyumas dumugi pikantuk *data* ingkang ajeg. Asiling *data* ingkang sampun dipunambali anggenipun nyemak kalawau lajeng dipunanalisis jumbuh kaliyan perkawis ingkang badhe dipunkaji inggih menika wujud *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari* aspek *fonologis* saha *morfologis*.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Panaliten menika ngandharaken bab wujud *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*. *Data* wonten ing panaliten inggih menika wujud *dialek* Banyumas ingkang dipunpendhet saking tuturan ing film *Sang Penari*. Wonten *data* menika kalamangsanipun dipunpanggiaken tembung-tembung ingkang ngemot langkung saking setunggal titikaning *dialek* Banyumas ananging ingkang dipunrembag dipunjumbuhaken kalihan perangan aspek titikaning *dialek*. Bab menika badhe dipunrembag langkung pepak wonten tabel ing ngandhap menika

Tabel 4. Wujud basa Jawi *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*

No.	Wujud	Indikator
(1)	(2)	(3)
1.	<i>Fonologis</i> a. Fonem Vokal 1) /i/ → [i] mapan ing wanda sigeg	(1) “Sus, cepet wis padha nunggu!” (SP/2011/03.38) wis→[wis] ‘sampun’ /i/ →[i]
		(2) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik pisan koh..” (SP/2011/06.18) apik→[apik] ‘sae’ /i/ → [i]
	2) /a/ → [a] mapan ing wanda pungkasan menga	(3) “ Iya Yung.” (SP/2011/03.58) iya→[iya] ‘inggih’ /a/ → [a]
		(4) “Wah, bagus kuweh dina kiye bapake bocah-bocah arep nyarap sega lha kepriwe jal dari dulu cuma makan gaplek.” (SP/2011/06.23) dina→[dina] ‘dinten’ sega→[sega] ‘sekul’ /a/ → [a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)
	3) /a/→[a] mujudaken wanda sepisanan	(5) “<u>Ana apa</u> e, <u>ana apa ana apa?</u> <u>Ana apa kiye ana apa?</u> iki ana apa sik sik sik iih.” (SP/2011/07.16) ana→[ana] ‘wonten’ /a/ → [a] apa→[apa] ‘menapa’ /a/ → [a] (6) “Kang, <u>aja</u> kang!” (SP/2011/08.05) aja→[aja] ‘sampun’ /a/ → [a]
	4) /u/→[u] mapan ing wanda sigeg	(7) “Srinthil <u>urung</u> tangi yu?” (SP/2011/06.10) urung→[urung] ‘dereng’ /u/ → [u] (8) “Arep <u>kumpul</u> maring ngendi?” (SP/2011/17.45) kumpul→[kumpul] ‘kempal’ /u/ → [u]
	b. Fonem Konsonan	
	1) /k/ → [k] mapan ing pungkasaning wanda	(9) “<u>Bongkreku</u> ora dicampur <u>dhedhek</u> mbok yu?” (SP/2011/06.16) bongkreku→[boŋkreku] /k/ → [k] dhedhek→[dɛdɛk] ‘katul’ /k/ → [k] (10) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil <u>apik</u> pisan koh” (SP/2011/06.18) apik→[apik] ‘sae’ /k/ → [k]
	2) Tambahan fonem /h/ mapan pungkasaning wanda	(11) “<u>Kiyeh</u> ora ngandel kiyeh” (SP/2011/08.00) Kiyeh→[kiyéh] ‘menika’ (12) “His kae ana wong gelut <u>kaeh</u>” (SP/2011/36.27) ‘menika’ Kae→[kaéh]
	3) Tambahan lafal [ʔ] ing pungkasaning wanda menga	(13) “Wis kene bae <u>kiye!</u>” (SP/2011/03.55) Kiyeh ‘menika’ → [kiyéʔ] (14) “Ketemu maning <u>ya..</u>” (SP/2011/04.10) Ya ‘inggihi’ → [yaʔ]
	2. <i>Morfologis</i>	
	a. <i>Monomorfemis</i>	
	Tembung Lingga	(15) “Iya.. <u>inyong</u> ngerti” (SP/2011/16.24) Inyong ‘kula’
	1) Tembung Sesulih	(16) “Wis karo <u>enyong</u> baelah, rasmus udah minggat, wis wis yuhlah wis ayulah halah-

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)
	a) Purusa	halah jan Srin.. “ (SP/2011/51.43)
	- Utama Purusa	Enyong ‘kula’
	- Madyama Purusa	(17) “Aja asal ngomong rika yu, ronggeng kuwe milih sing akeh duwite mesthi bojoku sing menang” (SP/2011/13.24) Rika’panjenengan’
		(18) “Priwe Sus, wadonane ko wis waras urung hah? Hahahaha...(SP/2011/24.05) Ko’panjenengan’
	b) Panuduh	(19) “ Kiye lenggere..!” (SP/2011/04.13) Kiye ‘menika’
		(20) “O ya nganah ..” (SP/2011/06.03) Nganah→mrika
	c) Pitakon	(21) “Botak nangapa Sung?” (SP/2011/07.46) Nangapa ‘kenging menapa’
	2) Tembung Katrangan	(22) “Ketemu maning ya ” (SP/2011/04.10) Maning’malih’
	a) Nerangaken tembung kriya	(23) “Aja cokan ngomong ora ngertilah kang, kang sakum itu paling tau dari apa yang aku belum tau kang..” (SP/2011/69.27) Cokan’asring’
	b) Nerangaken tembung katrangan	(24) “Sogna iya, bareng liyane iya cirini ya cirini iya kiye tengeri-tengeri. Hah, Tengerane kudu sejen karo liyane ya” (SP/2011/34.29) Sejen’beda’
		(25) “Heem perek kene baelah, ora usah adoh-adoh, mengko mbengi Srinthil ngibing” (SP/2011/17.47) Perek’cedhak’
	3) Tembung Kaanan	(26) “ora, wong mbok malah kang santayib entuk bungkil apik pisan koh” (SP/2011/06.18) Pisan ‘sanget’
	4) Tembung Panggandheng	(27) “Ihh, duh aja kesuwen...! Deneng ora mulai mulai lah...” (SP/2011/20.40) Deneng’kok’
		(28) “ Gara-gara bongkrekmu Santayib” (SP/2011/07.57) Gara-gara’amarga’

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)
	5) Tembung Ancer-ancer	(29) “Eeeh..., jenganten kiye tempe bongkreng lagi apik kanggo jenganten kang biyunge Srinthil” (SP/2011/06.38) Kang(sekang)’saka’
		(30) “Hei yu maring ngendi?” (SP/2011/06.00) Maring’dhateng’
	6) Tembung Panguwuh (Interjeksi)	(31) “Wah, bagus kuweh dina kiye bapake bocah-bocah arep nyarap sega lha kepriwe jal dari dulu cuma makan gaplek” (SP/2011/06.23)
		(32) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik pisan koh ” (SP/2011/06.18)
	7) Tembung Aran	(33) “Tuku bongkreng ” (SP/2011/06.01) Bongkreng’jinis tempe khas Banyumas’
		(34) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik pisan koh” (SP/2011/06.18) Bungkil’bahan kangge damel bongkreng’
	b. <i>Polimorfemis</i> 1) Tembung Andhahan a) Ater-ater {tek-} - Tembung <i>prakategorial</i>	(35) “ Tekarep-arep koh..” (SP/2011/18.15) {tek-}+arep-arep = tekarep-arep ‘kula antos-antos’
	b) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} - Tembung <i>prakategorial</i>	(36) “Ya uwis, ujarku wong wis padha gedhe tuwane mbok ora usah ngisin-isin sing lagi kewirangan, ora usah njeglongna sing agi kejlweg.” (SP/2011/16.43) {n-na}+jeglong = njeglongna ‘nibakaken’
	- Tembung kriya	(37) “Lha kepriwe si sus?? Orang ngga bakal lupa kalo rama karo biyungku bunuh wong sekampung nganggo bongkreng, mbok menawa kiye bisa dadi laku yang harus aku jalani, nyuwargakna wangatuwaku” (SP/2011/26.28) {n-na}+suwarga = nyuwargakna ‘nglebetaken dhateng suwarga’
		(38) “Iya wis tek siapna kabeh kae ana berase, ana kedhelene, kabeh wis tek gawakna pak kae, ya wis ya pak ya, kaya kue bae pak, nyiapna liyane pak.” (SP/2011/35.09) {n-na}+siap = nyiapna ‘nyamaptakaken’

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)
	c) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} - Tembung kriya	(39) “Iya wis tek siapna kabeh kae ana berase, ana kedhelene, kabeh wis tekgawakna pak kae, ya wis ya pak ya, kaya kue bae pak, nyiapna liyane pak.” (SP/2011/35.09) {tek-na}+gawa = tekgawakna ‘kula-bektakaken’ (40) “Priwe pak kabare pak, waduh, suwe ora ketemu kiyeh wis tek siapna kiyeh barange pak, kuweh anu gawani kabeh bae..!” (SP/2011/35.01) {tek-na}+siap = tek siapna ‘kula-samaptakaken’
	d) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} - Tembung kriya	(41) “Nyatane koh.., geh Sus tekomongi dadi ronggeng kuwe ora gampang” (SP/2011/24.12) {tek-i}+omong = tekomongi ‘kula sanjangi’ (42) “Jenganten, kowe tekwehi sandhal nang enyong, kiyeh sandhal..” (SP/2011/52.10) {tek-i}+awehe = tekwehi ‘kula sukani’ (43) “ Tektempilingi sisan..!” (SP/2011/39.55) {tek-i}+tempiling = tektempiling ‘kula antemi’
	e) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} - Tembung kriya <i>pasif</i>	(44) “Sik didhunna kabeh kuwe.” (SP/2011/73.13) {di-na}+udhun = didhunna ‘dipunandhapaken’
	f) Panambang {-na} - Tembung kriya	(45) “Iya iya, sogna ngkono mas..!” (SP/2011/34.27) sog+{-na} = sogna ‘dipunparingaken’
	2) Tembung Rangkep a) Dwilingga	(46) “Haa.. labuh-labuh...! ” (SP/2011/04.21) Labuh ‘wiwit’ (47) “Jenganten, yang mau nanggap itu udu wong pere-pere , bukan orang sembarangan. Kepala perkebunan karet Wanakeling, dute akeh bisa tuku dukuh paruk seisi-isine kabeh, kita yang cuma anak turune sigelung unthil ora panteslah kalo menolak permintaane pak Marsusi, mangkat baelah.” (SP/2011/62.44) Pere-pere ‘sembarangan’
	b) Dwilingga Mawa Wuwuhan	(48) “ Tekarep-arep koh..” (SP/2011/18.15) {tek-}+arep-arep = tekarep-arep ‘kula antos-antos’

Adhedhasar tabel ing nginggil saged dipunmangertosi bilih wujud *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari* saking aspek *fonologis* gadhah *pelafalan* fonem ingkang beda inggih menika wonten ing fonem /a/ dipunlesanaken [a] mapan ing wanda pungkasan menga, fonem /a/ dipunlesanaken [a] mujudaken wanda sepisanan, fonem /i/ dipunlesanaken [i] mapan ing wanda sigeg, fonem /u/ dipunlesanaken [u] mapan ing wanda sigeg, fonem /k/ dipunlesanaken [k], panambahing fonem /h/ ing pungkasaning wanda saha panambahing lafal [ʔ] ing pungkasan nglesanaken wanda menga.

Wujud *dialek* Banyumas saking aspek *morfologis* ingkang kapanggihaken wonten ing film *Sang Penari* inggih menika awujud *monomorfemis* inggih menika tembung lingga ingkang kapanggihaken wonten 7 jinis inggih menika tembung aran, tembung kaanan, tembung katrangan, tembung ancer-ancer, tembung panguwuh, tembung panggandheng saha tembung sesulih sarta *polimorfemis* ingkang wujudipun tembung andhahan saha tembung rangkep.

Wujuding tembung andhahan antawisipun tembung andhahan mawi ater-ater {tek-}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} saha panambang {-na} sarta awujud tembung rangkep dwilingga, dwilingga salin swara saha dwilingga mawa wuwuhan. Ing babagan tembung rangkep, kapanggihaken tembung rangkep dwilingga saha dwilingga mawa wuwuhan. Bab wujuding jinis tembung camboran boten kapanggihaken wonten ing film *Sang Penari*.

B. Pirembagan

Wonten ing pirembagan menika, badhe dipunandharaken wujuding *dialek* Banyumas wonten ing film *Sang Penari*. Saking asiling *data* ingkang dipunpanggiaken, namung saperangan mawon ingkang badhe dipunandharaken wonten ing pirembagan menika. *Data* menika minangka wakil saking *data-data* ingkang jinisipun sami. *Data* sanesipun dipunandharaken wonten ing lampiran.

Adhedhasar asiling panaliten ing nginggil, saged dipunmangertosi menawi wujud *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* saged dipunperang dados 2 aspek inggih menika aspek *fonologis* saha *morfologis*. Sedaya aspek menika badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

1. Aspek *Fonologis*

Wujud *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* aspek *fonologis* menika gayut kaliyan fonem fonem vokal saha fonem konsonan. Bab menika kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Fonem Vokal

Sistem pelafalan fonem vokal ing *dialek* Banyumas gadhah wujud ingkang mligi, antawisipun wonten ing fonem ngandhap menika.

1) Fonem /i/ Dipunlesanaken [i] Mapan ing Wanda Sigeg

Fonem /i/ ingkang mapan ing wanda sigeg wonten ing basa Jawi adatipun dipunlesanaken kanthi [I]. Ananging ing *dialek* Banyumas gadhah cara nglesanaken ingkang beda, inggih menika dipunlesanaken kanthi[i]. Ing ngandhap menika tuladha fonem /i/ ingkang dipunlesanaken kanthi [i].

- (1) “Sus, cepet **wis** padha nunggu!” (SP/2011/03.38)
[wis]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **wis**. Tembung **wis** menika dipunlesanaken kanthi [wis], fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten wanda sigeg dipunlesanaken [i]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **wis** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /i/ wanda sigeg ingkang dipunlesanaken [i] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /i/ ingkang mapan ing wanda sigeg adatipun dipunlesanaken kanthi [I] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /i/ dipunlesanaken kanthi [i]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /i/ dipunlesanaken kanthi [i]. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (2) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil **apik** pisan koh!”
(SP/2011/06.18)

[apik?]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **apik**. Tembung **apik** menika dipunlesanaken kanthi [apik], fonem vokal /i/ ingkang mapanipun wonten wanda sigeg dipunlesanaken [i]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **apik** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /i/ wanda sigeg ingkang dipunlesanaken [i] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /i/ ingkang mapan ing wanda sigeg adatipun dipunlesanaken kanthi [I] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /i/ dipunlesanaken kanthi [i]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /i/ dipunlesanaken kanthi [i].

2) Fonem /a/ Dipunlesanaken [a] Mapan ing Wanda Pungkasan Menga

Fonem /a/ ingkang mapan ing wanda menga wonten ing basa Jawi adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ]. Ananging ing *dialek* Banyumas gadhah cara nglesanaken ingkang beda, inggih menika dipunlesanaken kanthi [a]. Ing ngandhap menika tuladha fonem /a/ ingkang dipunlesanaken kanthi [a].

- (3) “**Iya** Yung..” (SP/2011/03.58)
[iya]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **iya**. Tembung **iya** menika dipunlesanaken kanthi [iya]. Fonem vokal /a/ ingkang mapanipun wonten wanda menga dipunlesanaken [a]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **iya** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /a/ wanda menga ingkang dipunlesanaken [a] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /a/ ingkang mapan ing wanda menga adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (4) “Wah, bagus kuweh **dina** kiye bapake bocah-bocah arep nyarap **sega** lha kepriwe jal dari dulu cuma makan gaplek.” (SP/2011/06.23)
[dina] [səga]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **sega** saha **dina**. Tembung **sega** menika dipunlesanaken kanthi [sega], mekaten ugi tembung **dina** dipunlesanaken kanthi [dina]. Fonem vokal /a/ ingkang mapanipun wonten wanda menga dipunlesanaken [a]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **dina**

saha **sega** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /a/ wanda menga ingkang dipunlesanaken [a] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /a/ ingkang mapan ing wanda menga adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a].

3) Fonem /a/ Dipunlesanaken [a] Mujudaken Wanda Sepisanan

Fonem /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan wonten ing basa Jawi adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ]. Ananging ing *dialek* Banyumas gadhah cara nglesanaken ingkang beda, inggih menika dipunlesanaken kanthi [a]. Ing ngandhap menika tuladha fonem /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan dipunlesanaken kanthi [a].

- (5) “**Ana apa** e, ana apa ana apa? Ana apa kiye ana apa iki ana apa sik sik sik iih..” (SP/2011/07.16)
[ana] [apa]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **ana** saha **apa**. Tembung **ana** menika dipunlesanaken kanthi [ana], mekaten ugi tembung **apa** dipunlesanaken kanthi [apa]. Fonem vokal /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan dipunlesanaken [a]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **ana** saha **apa** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /a/ mujudaken wanda sepisanan ingkang dipunlesanaken [a] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ]

ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(6) “Kang, aja kang!” (SP/2011/08.05)
[aja]

Saking data ing nginggil wonten tembung **aja**. Tembung **aja** menika dipunlesanaken kanthi [aja]. Fonem vokal /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan dipunlesanaken [a]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **aja** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /a/ mujudaken wanda sepisanan ingkang dipunlesanaken [a] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan adatipun dipunlesanaken kanthi [ɔ] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /a/ dipunlesanaken kanthi [a].

4) Fonem /u/ Dipunlesanaken [u] Mapan ing Wanda Sigeg

Fonem /u/ ingkang mapan ing wanda sigeg wonten ing basa Jawi adatipun dipunlesanaken kanthi [u]. Ananging ing *dialek* Banyumas gadhah cara nglesanaken ingkang beda, inggih menika dipunlesanaken kanthi [u]. Ing ngandhap menika tuladha fonem /u/ ingkang dipunlesanaken kanthi [u].

(7) “Srinthil urung tangi yu?” (SP/2011/06.10)
[urun]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **urung**. Tembung **urung** menika dipunlesanaken kanthi [uruŋ]. Fonem vokal /u/ ingkang mapanipun wonten wanda sigeg dipunlesanaken [u]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **urung** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /u/ wanda sigeg ingkang dipunlesanaken [u] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /u/ ingkang mapan ing wanda sigeg adatipun dipunlesanaken kanthi [U] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /u/ dipunlesanaken kanthi [u]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /u/ dipunlesanaken kanthi [u]. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (8) “Arep **kumpul** maring ngendi?” (SP/2011/17.45)
[kumpul]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **kumpul**. Tembung **kumpul** menika dipunlesanaken kanthi [kumpul]. Fonem vokal /u/ ingkang mapanipun wonten wanda sigeg dipunlesanaken [u]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **kumpul** ing nginggil menika gadhah wujud ingkang beda inggih menika pangucapanipun. Fonem vokal /u/ wanda sigeg ingkang dipunlesanaken [u] menika minangka titikaning *dialek* Banyumas. Fonem vokal /u/ ingkang mapan ing wanda sigeg adatipun dipunlesanaken kanthi [U] ananging wonten ing *dialek* Banyumas sedaya fonem /u/ dipunlesanaken kanthi [u]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika sedaya fonem /u/ dipunlesanaken kanthi [u].

b. Fonem Konsonan

Ing *dialek* Banyumas, boten namung *Sistem pelafalan* fonem vokal ingkang gadhah wujud ingkang mligi, mekaten ugi ing fonem konsonan. Tuladha pelafalan fonem konsonan ingkang beda menika saged dipuntingali wonten ing fonem ngandhap menika.

1) Fonem /k/ Dipunlesanaken [k] Mapan ing Pungkasaning Wanda

Fonem /k/ ing *dialek* Banyumas gadhah pelafalan ingkang beda inggih menika dipunlesanaken kanthi [k]. fonem menika asring mapan ing pungkasaning wanda, tuladhanipun inggih menika.

- (9) “Bongkremu ora dicampur dhedhek mbok yu?” (SP/2011/06.16)
[Bongkrèk] [dədək]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **bongkrek** saha **dhedhek**. Fonem /k/ ing pungkasaning tembung **bongkrek** saha **dhedhek** menika dipunlesanaken kanthi [k]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **bongkrek** saha **dhedhek** ing *dialek* Banyumas menika beda pangucapanipun. Fonem /k/ ing basa Jawi ingkang mapan ing pungkasaning wanda menika adatipun dipunlesanaken kanthi [ʔ]. Wonten ing tembung **bongkrek** saha **dhedhek**, fonem /k/ dipunlesanaken kanthi [k]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika fonem /k/ ing pungkasaning wanda dipunlesanaken kanthi [k]. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (10) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil **apik** pisan koh?”
(SP/2011/06.18)
- [apik]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **apik**. Fonem /k/ ing pungkasaning tembung **apik** dipunlesanaken kanthi [k]. Menawi dipuntingali saking aspek *fonologis*, tembung **apik** ing *dialek* Banyumas menika beda pangucapanipun. Fonem /k/ ing tembung basa Jawi ingkang mapan ing pungkasaning wanda menika adatipun dipunlesanaken kanthi [ʔ]. Wonten ing tembung **apik**, fonem /k/ dipunlesanaken kanthi [k]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika fonem /k/ ing pungkasaning wanda dipunlesanaken kanthi [k].

2) Tambahan Fonem /h/ ing Pungkasaning Wanda

Fonem /h/ ing *dialek* Banyumas asring dipunginakaken minangka tambahan fonem ing pungkasan wanda. Fonem /h/ menika minangka variasi anggenipun nglesanaken tembung. Tuladhanipun inggih menika.

- (11) “**Kiyeh** ora ngandel kiyeh” (SP/2011/08.00)
[Kiyèh]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **kiyeh**. Tembung **kiyeh** menika asalipun saking tembung **kiye**, ananging wonten ing *dialek* Banyumas tembung **kiye** menika pikantuk tambahan fonem inggih menika fonem /h/ pangucapanipun saengga dados [**kiyeh**]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika wontening tambahan fonem /h/ ingkang mapan ing pungkasaning wanda. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (12) “His kae ana wong gelut **kaeh**.” (SP/2011/36.27)
[kaéh]

Saking *data* ing nginggil wonten tembung **kaeh**. Tembung **kaeh** menika asalipun saking tembung **kae**, ananging wonten ing *dialek* Banyumas tembung

kae menika pikantuk tambahan fonem inggih menika fonem /h/ pangucapanipun saengga dados [**kaeh**]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika wontening tambahan fonem /h/ ingkang mapan ing pungkasaning wanda.

3) Tambahan Lafal [ʔ] ing Pungkasaning Wanda Menga

Lafal [ʔ] ing *dialek* Banyumas adatipun dipunginakaken minangka panutup anggenipun nglesanaken tembung ingkang wanda pungkasanipun menga. Tuladhanipun kaandharaken ing ngandhap menika.

(13) “Wis kene bae **kiye!**” (SP/2011/03.55)
[kiyeʔ]

Saking data ing nginggil, wonten tembung **kiye**. Tembung **kiye** ‘menika’ menika dipunlesanaken kanthi [kiyeʔ]. Tembung **kiye** menika wanda pungkasanipun menga. Ing *dialek* Banyumas, gadhah titikan ingkang mligi inggih menika anggenipun nglesanaken tembung ingkang wanda pungkasanipun menga kanthi dipuntutup kaliyan lafal [ʔ]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika panambahing lafal [ʔ] ing pungkasan nglesanaken wanda menga. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(14) “Ketemu maning **ya..**” (SP/2011/04.10)
[yaʔ]

Saking data ing nginggil, wonten tembung **ya**. Tembung **ya** ‘inggih’ menika dipunlesanaken kanthi [yaʔ]. Tembung **ya** menika wanda menga. Ing *dialek* Banyumas, gadhah titikan ingkang mligi inggih menika anggenipun nglesanaken tembung ingkang wanda pungkasanipun menga kanthi dipuntutup

kaliyan lafal [ʔ]. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas inggih menika panambahing lafal [ʔ] ing pungkasan nglesanaken wanda menga.

2. Aspek *Morfologis*

Wujud *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* saking aspek *morfologis* ingkang dipunpanggiaken wonten 2 inggih menika *Monomorfemis* saha *Polimorfemis*. Wonten ing pirembaganipun, wujudipun taksih dipunperang malih wonten ing jinis-jinis tembung inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep saha tembung camboran. Ing ngandhaping jinis tembung menika, wujud *dialek* Banyumas ugi kaperang dados 10 jinis tembung inggih menika tembung sesulih, tembung aran, tembung katrangan, tembung kaanan, tembung panguwuh, tembung panyilah, tembung ancer-ancer, tembung wilangan, tembung panggandheng saha tembung kriya. Wujudipun aspek *morfologis* menika badhe dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

a. *Monomorfemis*

Wujud *dialek* Banyumas ingkang kalebet ing *monomorfemis* inggih menika tembung lingga. Tembung lingga inggih menika tembung ingkang taksih wutuh amargi dereng nate rinaketan kaliyan wuwuhan utawi dereng nate owah. Tembung lingga kalebet wonten ing wujud monomorfemis amargi wujudipun tembung lingga namung kadhapuk saking setunggal morfem. Wonten ing tataran tembung lingga kapanggihaken 7 jinis tembung inggih menika tembung sesulih, tembung aran, tembung katrangan, tembung kaanan, tembung panguwuh, tembung ancer-ancer saha tembung panggandheng. Ing ngandhap menika badhe

dipunandharaken tuladha wujud *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari* ingkang kalebet ing tembung lingga.

1) Tembung Sesulih

Tembung sesulih inggih menika jinising tembung ingkang dipunginakaken minangka sesulih tiyang, barang utawi sanesipun. Tembung sesulih kaperang dados 5 inggih menika sesulih purusa, sesulih panuduh, sesulih pandarbe, sesulih pitakon saha sesulih panyilah. Ing panaliten menika namung kapanggihaken 3 jinis tembung sesulih inggih menika sesulih purusa, sesulih panuduh saha sesulih pitakon. Ing ngandhap menika tuladha tembung sesulih ingkang kapanggihaken woten ing film *Sang Penari*.

a) Sesulih Purusa

Sesulih purusa inggih menika tembung sesulih ingkang dipunginakaken minangka sesulih tiyang. Tembung sesulih purusa kaperang dados 2 inggih menika sesulih utama purusa saha madyama purusa.

- Utama Purusa

Tembung sesulih utama purusa inggih menika tembung sesulih purusa ingkang dipunginakaken minangka sesulih tiyang ingkang micara. Tuladhanipun inggih menika

(15) “Iya.. **inyong** ngerti” (SP/2011/16.24)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **inyong**. Tembung **inyong** ‘kula’ kalebet ing tembung lingga sesulih, jinisipun inggih menika tembung sesulih utama purusa. Tembung **inyong** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan

wuwuhan. Tembung **inyong** kalebet tembung sesulih utama purusa amargi tembung menika minangka sesulhipun tiyang ingkang micara (*kata ganti orang pertama*). Tembung **inyong** nedahaken bilih tiyang ingkang dipunkajengaken pamicara inggih menika pamicara piyambak. Tembung **inyong** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (16) “Wis karo **enyong** baelah, Rasus udah minggat, wis wis yuhlah wis ayulah halah-alah jan Srin.. “ (SP/2011/51.43)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **enyong**. Tembung **enyong** ‘kula’ kalebet ing tembung lingga sesulih, jinisipun inggih menika tembung sesulih utama purusa. Tembung **enyong** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **enyong** kalebet tembung sesulih utama purusa amargi tembung menika minangka sesulhipun tiyang ingkang micara (*kata ganti orang pertama*). Tembung **enyong** nedahaken bilih tiyang ingkang dipunkajengaken pamicara inggih menika pamicara piyambak. Tembung **enyong** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih.

- **Madyama Purusa**

Tembung sesulih madyama purusa inggih menika tembung sesulih purusa ingkang dipunginakaken minangka sesulih tiyang ingkang dipunajak micara. Tuladhanipun inggih menika

(17) “Aja asal ngomong **rika** yu, ronggeng kuwe milih sing akeh duwite mesthi bojoku sing menang” (SP/2011/13.24)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **rika**. Tembung **rika** ‘panjenengan’ kalebet ing tembung lingga sesulih, jinisipun inggih menika tembung sesulih madyama purusa. Tembung **rika** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **rika** kalebet tembung sesulih madyama purusa amargi tembung menika minangka sesulhipun tiyang ingkang dipunajak micara (*kata ganti orang kedua*). Tembung **rika** nedahaken bilih tiyang ingkang dipunkajengaken pamicara inggih menika tiyang ingkang dipunajak micara. Tembung **rika** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(18) “Priwe Sus, wadonane **ko** wis waras urung hah? Hahahaha...” (SP/2011/24.05)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **ko**. Tembung **ko** ‘panjenengan’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika tembung sesulih madyama purusa. Tembung **ko** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **ko** menika kalebet sesulih madyama purusa amagi minangka

sesulihipun tiyang ingkang dipunajak micara (*kata ganti orang kedua*). Tembung **ko** nedahaken bilih tiyang ingkang dipunkajengaken pamicara inggih menika tiyang ingkang dipunajak micara. Tembung **ko** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih.

b) Sesulih Panuduh

Sesulih panuduh inggih menika tembung sesulih ingkang dipunginakaken minangka sesulih panuduh utawi sesulih ingkang dipunginakaken kangge maringi pirsa bab tartamtu (*kata ganti penunjuk*). Tuladhanipun inggih menika.

(19) “**Kiye** lenggere..!” (SP/2011/04.13)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **kiye**. Tembung **kiye** ‘menika’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika tembung sesulih panuduh. Tembung **kiye** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **kiye** menika kalebet sesulih panuduh amagi minangka sesulih panuduh (*kata ganti penunjuk*). Tembung **kiye** nedahaken utawi maringi pituduh bab tiyang ingkang dipunkajengaken pamicara inggih menika lengger. Tembung **kiye** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih panuduh.

(20) “O ya **nganah**..” (SP/2011/06.03)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **nganah**. Tembung **nganah** ‘mrika’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika tembung sesulih panuduh. Tembung **nganah** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **nganah** menika kalebet sesulih panuduh amargi minangka sesulih panuduh (*kata ganti penunjuk*). Tembung **nganah** nedahaken menawi pamicara nyumanggaaken dhateng tiyang ingkang dipunajak micara. Tembung **nganah** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih panuduh.

c) Sesulih Pitakon

Sesulih pitakon inggih menika tembung sesulih ingkang dipunginakaken minangka sesulih pitakon utawi sesulih ingkang dipunginakaken kangge nyuwun pirsa bab barang, tiyang utawi kaanan (*kata ganti penanya*). Tuladhanipun inggih menika.

(21) “Botak **nangapa** Sung? ” (SP/2011/07.46)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **nangapa**. Tembung **nangapa** ‘kenging menapa’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika tembung sesulih pitakon. Tembung **nangapa** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **nangapa** menika kalebet sesulih pitakon amagi minangka sesulih pitakon utawi kangge nyuwun pirsa bab tartamtu (*kata ganti penanya*). Tembung **nangapa** nedahaken menawi pamicara nyuwun pirsa dhateng tiyang

ingkang dipunajak micara. Tembung **nangapa** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga sesulih pitakon.

2) Tembung Katrangan

Tembung katrangan inggih menika tembung ingkang nerangaken tembung sanesipun utawi tembung ingkang paring katrangan dhateng tembung ingkang sejajar klawanipun. Tembung katrangan kaperang dados sekawan inggih menika tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya, tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kaanan, tembung katrangan ingkang nerangaken tembung wilangan saha tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan.

Ing panaliten menika namung kapanggihaken 2 jinis tembung katrangan inggih menika tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya saha tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan. Tuladha tembung katrangan ing *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken wonten film *Sang Penari* inggih menika.

a) Nerangaken Tembung Kriya

Tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya inggih menika tembung katrangan ingkang paring katrangan bab tembung kriya. Tuladhanipun inggih menika.

(22) “Ketemu maning ya ” (SP/2011/04.10)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **maning**. Tembung **maning** ‘malih’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya. Tembung **maning** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **maning** kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya amargi tembung katrangan **maning** nerangaken tembung kriya **ketemu**. Tembung menika nerangaken bilih pamicara kepanggih malih kaliyan tiyang ingkang dipunajak micara. Tembung **maning** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga katrangan. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(23) “Aja **cokan** ngomong ora ngertilah kang, kang sakum itu paling tau dari apa yang aku belum tau kang..” (SP/2011/69.27)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **cokan**. Tembung **cokan** ‘asring’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya. Tembung **cokan** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **cokan** kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya amargi tembung katrangan **cokan** nerangaken tembung kriya **ngomong**. Tembung menika nerangaken bilih jejeripun cokan/asring nindakaken padamelan ingkang dipunkajengaken (ngomong). Tembung **cokan** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged

dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga katrangan.

b) Nerangaken Tembung Katrangan

Tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan inggih menika tembung katrangan ingkang paring katrangan bab tembung katrangan sanesipun. Tuladhanipun inggih menika.

(24) “Sogna iya, bareng liyane iya ciren ini ya ciren iya kiye tengeri-tengeri. Hah, Tengerane kudu **sejen** karo liyane ya” (SP/2011/34.29)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **sejen**. Tembung **sejen** ‘beda’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan. Tembung **sejen** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **sejen** kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan amargi tembung katrangan **sejen** nerangaken tembung katrangan **tengerane**. Tembung menika nerangaken tembung ing ngajengipun inggih menika tembung tengerane bilih anggenipun maringi tenger kedah sejen/ beda. Tembung **sejen** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga katrangan.

(25) “Heem **perek** kene baelah, ora usah adoh-adoh, mengko mbengi Srinthil ngibing” (SP/2011/17.47)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **perek**. Tembung **perek** ‘caket’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika

kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan. Tembung **perek** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **perek** kalebet tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan amargi tembung katrangan **perek** nerangaken tembung katrangan papan **kene**. Tembung menika nerangaken bilih papanipun ingkang caket kemawon boten sah ingkang tebih. Tembung **perek** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga katrangan.

3) Tembung Kaanan

Tembung kaanan inggih menika tembung ingkang ngandharaken kaanan utawi watak barang utawi bab sanesipun. Tembung kaanan adatipun mapan wonten ing sawingkinging tembung ingkang dipunandharaken. Tuladha tembung kaanan ing *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken wonten ing film *Sang Penari* inggih menika.

(26) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik **pisan** koh”
(SP/2011/06.18)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **pisan**. Tembung **pisan** ‘sanget’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung kaanan. Tembung **pisan** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **pisan** kalebet tembung kaanan amargi tembung menika nerangaken/nedakaken sifat utawi kaanan. Tembung menika nerangaken bilih kaananipun sae sanget. Tembung **pisan** ‘sanget’ namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas.

Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga kaanan.

4) Tembung Panggandheng

Tembung panggandheng inggih menika tembung ingkang ginanipun nggandheng/ nyambung tembung saha tembung sanesipun, frase saha frase sanesipun, klausa saha klausa sanesipun, klausa saha tembung

(27) “Ihhh, duhh aja kesuwen...! **Deneng** ora mulai mulai lah...?” (SP/2011/20.40)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **deneng**. Tembung **deneng** ‘dene’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung panggandheng. Tembung **deneng** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **deneng** kalebet tembung panggandheng amargi tembung menika dados panggandheng ukara ing ngajengipun inggih menika ukara “Ihhh, duhh aja kesuwen...!” saha ukara “ora mulai mulai lah...?”. Tembung **deneng** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung Lingga panggandheng. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(28) “**Gara-gara** bongkrekmu Santayib!” (SP/2011/07.57)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **gara-gara**. Tembung **gara-gara** ‘amarga’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung panggandheng. Tembung **gara-gara** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan

wuwuhan. Tembung **gara-gara** kalebet tembung panggandheng amargi tembung menika dados panggandheng tuturan ing salajengipun inggih menika “bongkrekmu Santayib!” tembung gara-gara minangka tembung ingkang nedahaken sebabipun tiyang ingkang keracunan inggih menika bongkrek damelanipun Santayib. Tembung **gara-gara** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga panggandheng.

5) Tembung Ancer-ancer

Tembung ancer-ancer inggih menika tembung ingkang ginanipun kangge paring ancer-ancer papan utawi minangka tembung ingkang dados panggandheng antawisipun tembung setunggal saha tembung sanesipun.

(29) “Eeeh..., jenganten kiye tempe bongkrek lagi apik kanggo jenganten **kang** biyunge Srinthil.” (SP/2011/06.38)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **kang**. Tembung **kang** ‘saking’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung ancer-ancer. Tembung **kang** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **kang** kalebet tembung ancer-ancer amargi tembung menika paring ancer-ancer bab ingkang dipunkajengaken dening pamicara. Tembung menika nedahaken bilih tempe bongkrek ingkang dipunparingaken menika saking ibunipun Srinthil. Tembung **kang** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran

morfologis inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga ancer-ancer. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(30) “Hei yu **maring** ngendi?” (SP/2011/06.00)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **maring**. Tembung **maring** ‘dhateng’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung ancer-ancer. Tembung **maring** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **maring** kalebet tembung ancer-ancer amargi tembung menika paring ancer-ancer bab ingkang dipunkajengaken dening pamicara. Tembung menika nedahaken bilih pamicara nyuwun pirsa bab ancasing papan ingkang badhe dipuntuju dening tiyang ingkang dipunajak micara. Tembung **maring** namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga ancer-ancer.

6) Tembung Panguwuh (Interjeksi)

Tembung panguwuh inggih menika tembung ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken/medharaken pangraos bingah, duka, sungkawa lsp. Tuladha tembung panguwuh ing *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken wonten ing film *Sang Penari* inggih menika.

(31) “Wah, bagus kuweh dina kiye bapake bocah-bocah arep nyarap sega **lha** kepriwe jal dari dulu cuma makan gaplek” (SP/2011/06.23)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **lha**. Tembung **lha** gadhah sipat minangka pamedharing rasa ingkang kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung panguwuh. Tembung

lha kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **lha** menika kalebet tembung panguwuh amargi tembung menika dipunginakaken minangka pamedharing raos ingkang saestu. Tembung **lha** minangka panguwuh namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga panguwuh. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(32) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik pisan **koh**” (SP/2011/06.18)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **koh**. Tembung **koh** gadhah sipat minangka pamedharing rasa ingkang kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung panguwuh. Tembung **koh** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **koh** kalebet tembung panguwuh amargi tembung menika nedahaken raos ingkang saestu/ nyangetaken Tembung **koh** minangka panguwuh namung dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga panguwuh.

7) Tembung Aran

Tembung aran inggih menika tembung ingkang tembung ingkang nerangaken *benda* / mratelakaken barang ingkang boten gumantung kaliyan tembung sanesipun. Tuladha tembung aran *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken wonten film *Sang Penari* inggih menika.

(33) “Tuku **bongkrek**” (SP/2011/06.01)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **bongkrek**. Tembung **bongkrek** ‘jinis tempe khas Banyumas’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung aran. Tembung **bongkrek** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **bongkrek** kalebet tembung aran amargi tembung menika nedahaken bab barang inggih menika bab jinising tempe. Tembung **bongkrek** namung dipunpanggihaken wonten ing Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga aran. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(34) “Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk **bungkil** apik pisan koh..?”
(SP/2011/06.18)

Wonten ing *data* tuturan ing nginggil, kapanggihaken tembung **bungkil**. Tembung **bungkil** ‘bahan kangge damel tempe bongkrek’ kalebet ing tembung lingga, jinisipun inggih menika kalebet tembung aran. Tembung **bungkil** kalebet wonten ing tembung lingga amargi tembung menika boten owah utawi boten kagungan wuwuhan. Tembung **bungkil** kalebet tembung aran amargi tembung menika nedahaken bab barang inggih menika bab nama bahan kangge damel tempe bongkrek. Tembung **bungkil** namung dipunpanggihaken wonten ing Banyumas. Kawontenan menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas saking tataran *morfologis* inggih menika salah satunggaling jinis tembung lingga aran.

b. Polimorfemis

Wujud *dialek* Banyumas ingkang kalebet ing *polimorfemis* inggih menika tembung andhahan, tembung rangkep saha tembung camboran. Wonten ing tataran tembung lingga kapanggihaken 6 jinis tembung andhahan inggih menika tembung andhahan mawi ater-ater {tek-}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} saha panambang {-na} sarta awujud tembung rangkep dwilingga saha dwilingga salin swara. Ing babagan tembung rangkep, kapanggihaken tembung rangkep dwilingga saha dwilingga salin swara. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha wujud *dialek* Banyumas ingkang kalebet ing tembung andhahan saha tembung rangkep.

1. Tembung Andhahan

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking lingganipun utawi tembung ingkang sampun dipunrimbag. Tembung andhahan *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken wonten ing film *Sang Penari* antawisipun.

a) Ater-ater {tek-}

Ater-Ater inggih menika wuwuhan ingkang dunungipun wonten ing wiwitan tembung. Ater-ater {tek-} inggih menika salah satunggaling jinis ater-ater ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi ater-ater {tek-} ingkang kapanggihaken kalebet jinis tembung *prakategorial*. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi ater-ater {tek-} ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

(35) “Tekarep-arep koh..” (SP/2011/18.15)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **tekarep-arep** ingkang gadhah teges ‘kula antu-antu’. Tembung **tekarep-arep** kalebet tembung andhahan amargi tembung menika sampun owah saking lingganipun utawi sampun pikantuk wuwuhan. Tembung menika gadhah ater-ater {tek-}. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **arep-arep** pikantuk wuwuhan ater-ater {tek-} saengga dados {tek-}+arep-arep= tekarep-arep. Tembung **tekarep-arep** menika kalabet tembung *prakategorial*. Tembung andhahan mawi ater-ater {tek-} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi ater-ater {tek-} namung dipunpanggihaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

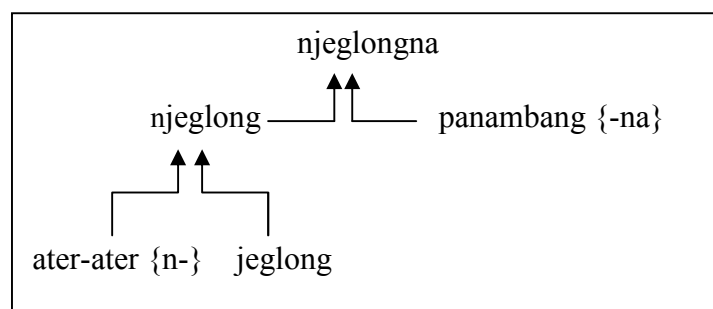
b) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}

Wuwuhan sesarengan tan rumaket inggih menika wuwuhan ingkang wujudipun ater-ater saha panambang ingkang dipunwuwuhaken sesarengan wonten ing tembung lingga ananging boten patia rumaket. Wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} inggih menika salah satunggaling jinis wuwuhan ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi wuwuhan {n-na} ingkang kapanggihaken menika kaperang wonten 2 jinis inggih menika tembung kriya saha tembung *prakategorial*. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

- Tembung *Prakategorial*

(36) “Ya uwis, ujarku wong wis padha gedhe tuwane mbok ora usah ngisin-isin sing lagi kewirangan, ora usah **njeglongna sing agi kejluweg” (SP/2011/16.43)**

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **njeglongna** ingkang gadhah teges ‘nyebabaken dawah’. Tembung **njeglongna** kalebet tembung andhahan. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saged saking tembung lingga **jeglong** pikantuk ater-ater anuswara {n-} dados {n-}+ jeglong= njeglong saha pikantuk panambang {-na} lajeng dipungabung. Bagan pangrimbaging tembung inggih menika

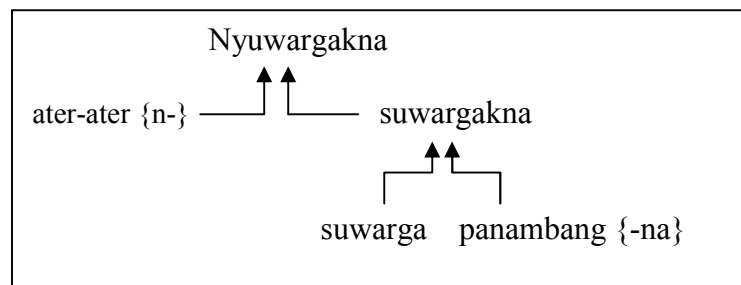
Tembung **njeglongna** kalebet tembung *prakategorial*. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {n-na} namung dipunpanggihaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

- Tembung Kriya

(37) “Lha kepriwe si sus?? Orang ngga bakal lupa kalo rama karo biyungku bunuh wong sekampung nganggo bongkreng, mbok menawa kiye bisa dadi laku yang harus aku jalani, **nyuwargakna** wangatuwaku” (SP/2011/26.28)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **nyuwargakna** ingkang gadhah teges ‘nyebabaken mlebet suwarga’. Tembung **nyuwargakna** kalebet tembung andhahan. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan

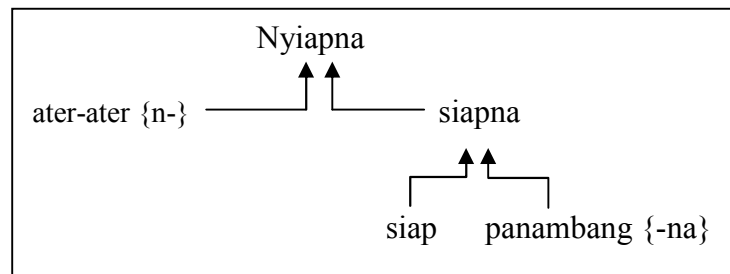
rumaket {n-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung menika kadadosan saking tembung lingga suwarga pikantuk panambang {-na} saengga dados {-na}+suwarga= **suwargakna** lajeng dipunwuwuhi ater-ater anuswara {n-} lajeng dipungabung.

Tembung **nyuwargakna** menika kalebet tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {n-na} namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

(38) “Iya wis teksiapna kabeh kae ana berase, ana kedhelene, kabeh wis tekgawakna pak kae, ya wis ya pak ya, kaya kue bae pak, **nyiapna** liyane pak.” (SP/2011/35.09)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **nyiapna** ingkang gadhah teges ‘nyamaptakaken’. Tembung **nyiapna** kalebet tembung andhahan. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **siap** pikantuk wuwuhan panambang {-na} dados siapna lajeng dipunwuwuhi ater-ater anuswara {n-} saengga dados **nyiapna**.

Tembung **nyiapna** menika kalebet tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan ater-aters {n-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na} namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

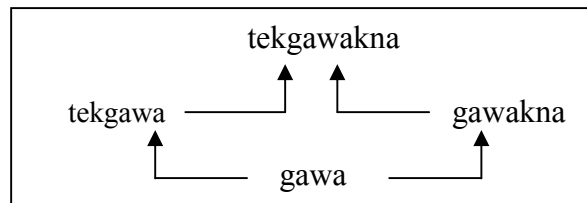
c) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na}

Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} inggih menika salah satunggaling jinis konfik ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi konfik tek-na ingkang kapanggihaken kalebet tembung kriya. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

(39) “Iya wis teksiapna kabeh kae ana berae, ana kedhelene, kabeh wis **tekgawakna** pak kae, ya wis ya pak ya, kaya kue bae pak, nyiapna liyane pak.” (SP/2011/35.09)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **tekgawakna** ingkang gadhah teges ‘kula bektakaken’. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saged kadadosan saking

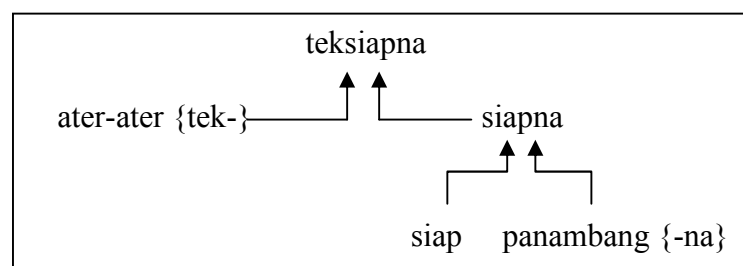
tembung lingga **gawa** pikantuk ater-ater {**tek-**} saengga dados {tek-}+gawa=tekgawak saha tembung gawa+panambang {-**na**}=gawakna lajeng dipungabung.

Tembung **tekgawakna** kalebet tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {tek-na} namung dipunpangghaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(40) “Priwe pak kabare pak, waduh, suwe ora ketemu kiyeh wis **teksiapna** kiyeh barange pak, kuweh anu gawani kabeh bae..!” (SP/2011/35.01)

Wonten *data* ing nginggil, kapangghaken tembung **teksiapna** ingkang gadhah teges ‘kula samaptakaken’. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **siap** pikantuk panambang {-**na**} saengga dados {-na}+siap= siapna lajeng dipunwuwuhi ater-ater {tek-}.

Tembung **teksiapna** kalebet tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {tek-na} namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

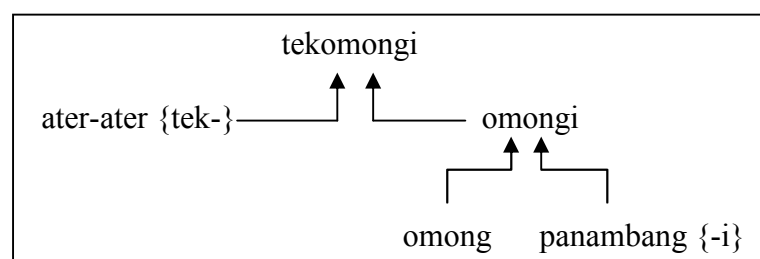
d) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}

Wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} inggih menika salah satunggaling jinis konfik ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi konfik {tek-i} ingkang kapanggihaken inggih menika tembung kriya. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

- Tembung Kriya

(41) “Nyatane koh..., geh Sus **tekomongi** dadi ronggeng kuwe ora gampang!”
(SP/2011/24.12)

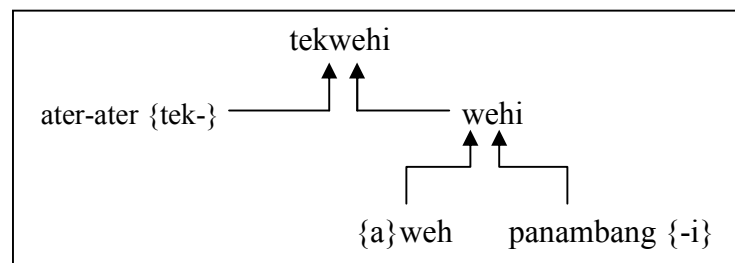
Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **tekomongi** ingkang gadhah teges ‘kula sanjangi’. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} ananging anggenipun dipunwuwuhi wuwuhan menika boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **omong** pikantuk panambang {-i} saha dipunwuwuhi ater-ater **Tek-** saengga dados {-i}+omong= omongi lajeng dipunwuwuhi {tek-}.

Tembung menika kalebet jinis tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {tek-i} namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

(42) “Jenganten, kowe **tekwehi** sandhal nang enyong, kiyeh sandhal..”
(SP/2011/52.10)

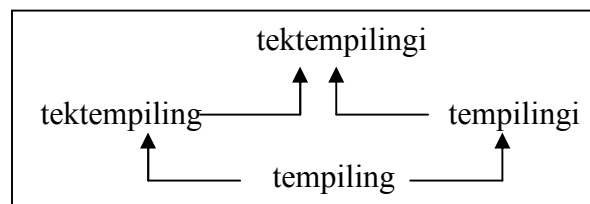
Wonten *data* ing nginggil, kapanggiaken tembung **tekwehi** ingkang gadhah teges ‘kula sukani’. Tembung **tekwehi** kalebet tembung andhahan. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} ananging anggenipun dipuntambahi wuwuhan boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **aweh** pikantuk panambang{-i} lajeng dipunwuwuhi {tek-} saengga dados {tek-}+wieh= tekwehi.

Tembung menika kalebet jinis tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {tek-i} namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

(43) “**Tektempilingi** sisan..!” (SP/2011/39.55)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **tektempilingi** ingkang gadhah teges ‘kula antem’. Tembung **tektempilingi** kalebet tembung andhahan. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **tempiling** pikantuk ater-ater {tek-} saengga dados {tek-}+tempiling= tektempiling saha tembung tempiling+ panambang {-i}=tempilingi lajeng dipungabung.

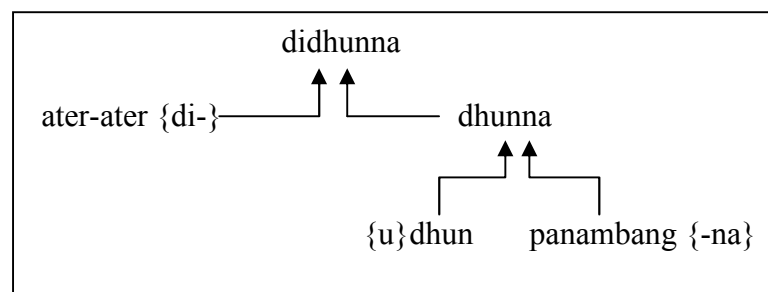
Tembung menika kalebet jinis tembung kriya amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {tek-i} namung dipunpanggihaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

e) Wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na}

Wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} inggih menika salah satunggaling jinis konfik ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi konfik {di-na} ingkang kapanggihaken kalebet jinis tembung kriya pasif. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

(44) “Sik didhunna kabeh kuwe.” (SP/2011/73.13)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **didhunna** ingkang gadhah teges ‘kula andhapaken’. Tembung menika gadhah wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} ananging anggenipun dipunwuwuhi ater-ater saha panambang boten sesarengan. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **udhun** pikantuk wuwuhan panambang {-na} dados **dhunna** saha dipunwuwuhi ater-ater {di-}+dhunna= didhunna.

Tembung menika kalebet jinis tembung kriya pasif amargi tembung menika nedahaken bilih pamicara ndawuhi tiyang ingkang dipunajak micara supados nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {di-na} namung dipunpanggihaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

f) Panambang {-na}

Panambang {-na} inggih menika salah satunggaling jinis sufik ingkang mligi dipunginakaken wonten ing *dialek* Banyumas. Tembung andhahan mawi panambang {-na} ingkang kapanggihaken kalebet jinis tembung kriya. Tuladha tembung *dialek* Banyumas mawi panambang {-na} ingakng kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

(45) “Iya iya, **sogna** ngkono mas..!” (SP/2011/34.27)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **sogna** ingkang gadhah teges ‘dipunparingaken’. Tembung menika gadhah panambang {-na}. Pangrimbaging tembung inggih menika saking tembung lingga **sog** pikantuk wuwuhan panambang **-na** saengga dados $\text{sog} + \{-na\} = \text{sogna}$. Tembung **sogna** kalebet tembung kriya amargi nedahaken bilih pamicara ndawuhi tiyang ingkang dipunajak micara nindakaken pedamelan. Tembung andhahan mawi wuwuhan panambang {-na} menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* amargi wuwuhan {-na} namung dipunpanggihaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

2. Tembung Rangkep

Tembung rangkep inggih menika tembung lingga ingkang sampun dipunrangkep. Tembung rangkep *dialek* Banyumas ingkang kapanggihaken ing film *Sang Penari* inggih menika.

a) Dwilingga

Tembung dwilingga inggih menika tembung rangkep ingkang kadadosan kanthi pangrangkeping tembung lingga (morfem asal). Tuladhanipun inggih menika.

(46) “Haa.. **labuh-labuh**...!” (SP/2011/04.21)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggihaken tembung **labuh-labuh**. Tembung **labuh-labuh** kalebet tembung rangkep dwilingga amargi tembung menika minangka pangrangkeping tembung lingga **labuh**. Jinisipun tembung inggih menika kalebet tembung kriya ingkang tegesipun ‘wiwit’. Tembung menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* ing kelompok

tembung rangkep Dwilingga amargi tembung menika namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(47) “Jenganten, yang mau nanggap itu udu wong **pere-pere**, bukan orang sembarangan. Kepala perkebunan karet Wanakeling, dute akeh bisa tuku dukuh paruk seisi-isine kabeh, kita yang cuma anak turune sigelung unthil ora panteslah kalo menolak permintaane pak Marsusi, mangkat baelah.” (SP/2011/62.44)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggiaken tembung **pere-pere**. Tembung **pere-pere** kalebet tembung rangkep dwilingga amargi tembung menika minangka pangrangkeping tembung lingga kanthi semu. Jinisipun tembung inggih menika kalebet tembung kaanan ingkang tegesipun ‘*sembarangan*’. Tembung menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* ing kelompok tembung rangkep dwilingga amargi tembung menika namung dipunpanggiaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon. Tuladha sanesipun saged dipuntingali ing ngandhap menika.

b) Dwilingga Mawa Wuwuhan

Tembung dwilingga inggih menika tembung rangkep ingkang kadadosan kanthi pangrangkeping tembung lingga (morfem asal). Dwilingga mawa wuwuhan inggih menika pangrangkeping tembung lingga sesarengan kalihan dipuntambahi wuwuhan. Tuladhanipun inggih menika.

(48) “**Tekarep-arep** koh..” (SP/2011/18.15)

Wonten *data* ing nginggil, kapanggiaken tembung **tekare-arep**. pangrimbaging tembung inggih menika tembung lingga arep lajeng dipunrangkep dados arep-arep lajeng dipunwuwuhi ater-ater {tek-} saengga dados **tekarep-arep**.

Tembung **tekarep-arep** kalebet tembung rangkep dwilingga mawa wuwuhan amargi tembung menika minangka pangrangkeping tembung lingga **arep** saha pikantuk wuwuhan {**tek-**}. Jinisipun tembung inggih menika kalebet tembung kriya ingkang tegesipun ‘kula antu-antu’. Tembung menika saged dados titikaning *dialek* Banyumas aspek *morfologis* ing kelompok tembung rangkep dwilingga mawa wuwuhan amargi tembung menika namung dipunpangguhaken wonten ing *dialek* Banyumas kemawon.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaganipun ngengingi wujud *dialek* Banyumas *aspek fonologis* saha *morfologis* ing film *Sang Penari*, saged dipunpendhet dudutan ingkang kaandharaken ngandhap menika.

1. Wujud *dialek* Banyumas *aspek fonologis* saged dipunandharaken saking tuturan para paraga anggenipun nglesanaken fonem /a/ ing wanda menga dipunlesanaken [a], fonem /a/ ingkang mujudaken wanda sepisanan dipunlesanaken [a], fonem /i/ ing wanda sigeg dipunlesanaken [i], fonem /u/ ing wanda sigeg dipunlesanaken [u], fonem /k/ ing wanda pungkasan dipunlesanaken [k], tambah ing fonem /h/ ing pungkasan wanda sarta tambah ing lafal /ʔ/ ing pungkasan wanda menga.
2. Wujud *dialek* Banyumas *aspek morfologis* saged dipunandharaken saking tuturan para paraga ingkang dipunwujudaken kanthi maneka warni tembung kados kaandharaken ngandhap menika.
 - a. *Monomorfemis* wujudipun tembung lingga inggih menika kapanggihaken tembung aran, tembung panggandheng, tembung panguwuh, tembung kaanan, tembung katrangan, tembung ancer-ancer, saha tembung sesulih.
 - b. *Polimorfemis* wujudipun kapanggihaken tembung andhahan *dialek* Banyumas mawi ater-ater {tek-}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {n-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek-i}, wuwuhan sesarengan tan

rumaket {tek-na}, wuwuhan sesarengan tan rumaket {di-na} saha panambang {-na} sarta awujud tembung rangkep dwilingga saha dwilingga mawa wuwuhan.

B. Implikasi

Asiling panaliten menika dipunginakaken kangge nambahi seserepan ngelmu basa saha saged dipunginakaken minangka wulangan dhateng para pamaos ngengingi bab *sosiolinguistik* mliginipun bab titikaning *dialek* Banyumas. Panaliten menika ugi saged dipunginakaken minangka sarana kangge para pamaos supados saged mangertosi wosing film *Sang Penari*.

C. Pamrayogi

Panaliten ngengingi bab dialek Banyumas wonten ing film *Sang Penari* menika namung dipunrembag adhedhasar *aspek fonologis* saha *morfologis*, saengga dereng jangkep saha taksih kathah kekuranganipun. Pramila taksih prelu dipuntindakaken panaliten langkung lebet malih, kadosta bab *aspek sintaksis* saha *semantik* wonten ing film *Sang Penari*.

KAPUSTAKAN

- Ardianti, Fanthasia. 2011. *Penggunaan Bahasa Jawa Dalam Film Punk In Love*. Skripsi. Yogyakarta: PBD UNY.
- Ayatrohaedi. 1983. *Dialektologi Sebuah Pengantar*. Jakarta: Depdikbud.
- Balai Bahasa Yogyakarta. 2006. *Pedoman Umum Ejaan Bahasa Jawa Huruf Latin yang Disempurnakan Edisi Revisi*. Yogyakarta: Kanisius.
- Chaer, Abdul dan Leonie Agustina. 2004. *Sosiolinguistik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Hastuti, Hijri Ning. 2008. *Penggunaan Bahasa Jawa Dialek Banyumas Di Kecamatan Karangsembung Kebumen*. Skripsi. Yogyakarta: PBD UNY.
- Keraf, Gorys. 1984. *Linguistik Bandingan Historis*. Jakarta: PT. Gramedia.
- Mulyana. 2007. *Morfologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Mulyani, Siti. 2008. *Fonologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Murnilasari, Ibnu Bekt. 2012. *Dialek Surabaya Dalam Novel Cintrong Paju-Pat Karya Suparto Brata*. Skripsi. Yogyakarta: PBD UNY.
- Nababan, P.W.J. 1991. *Sosiolinguistik Suatu Pengantar*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama.
- Nandra dan Reniwati. 2009. *Dialektologi Teori dan Metode*. Yogyakarta: CV. Elmatra Publishing.
- Pateda, Mansoer. 1994. *Sosiolinguistik*. Bandung: Angkasa.
- Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra DJawa*. Batavia: J.B Wolters' Uitgevers-Maatschappij N.V.
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrang Anyar*. Surabaya: Citra Jaya Murti.
- Setiyadi, Bambang. 2006. *Metode Penelitian Untuk Pengajaran Bahasa Asing: Pendekatan Kuantitatif&Kualitatif*. Yogyakarta: Graha Ilmu.
- Sibarani, Robert. 1992. *Hakikat Bahasa*. Bandung: PT. Citra Aditya Bakti.

Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik Bagian Pertama Ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

———. 1988. *Metode Linguistik Bagian Kedua Metode dan Aneka Teknik Pengumpulan Data*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Tim Balai Penelitian Bahasa. 1976. 1997. *Struktur Bahasa Jawa Bagian Barat (Banyumas)*. Yogyakarta: Balai Penelitian Bahasa.

Universitas Negeri Yogyakarta. 2012. *Panduan Tugas Akhir*. Yogyakarta: UNY.
Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir Edisi Revisi*. Yogyakarta: Kanisius.

Wijana, I Dewa Putu & Muhammad Rohmadi. 2006. *Sosiolinguistik Kajian Teori dan Analisis*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

Zulaiha, Ida. 2010. *Dialektologi Dialek Geografi & Dialek Sosial*. Yogyakarta: Graha Ilmu.

Kapustakan Non Cithak

http://id.wikipedia.org/wiki/Sang_Penari dipununduh 3 Desember 2012 pukul 06.36

<http://www.ganool.com> dipununduh 14 Desember 2012 pukul 06.15

Tabel 3. Analisis Wujud *Dialek Banyumas Aspek Fonologis Saha Morfologis* Wonten Ing Film *Sang Penari*

No.	Data	Fonologi		Morfologi				Andharan
				Monomorfemis	Polimorfemis			
		V	K	T.Lingga	T.Andhahan	T.Rangkep	T.Camboran	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	“Sus, cepet wis padha nunggu!”	√ √	√					Wis → [wis] /i/ → [i] Padha → [paða] /a/ → [a] [pada] → [pada?]
2	“ Wis kene bae kiye! ”	√	√ √	√ √				Wis → [wis] /i/ → [i] Bae‘mawon’~T.katran ngan [baè]→[baè?] Kiyè ‘menika’~T.sesulih panuduh [kiyè]→[kiyè?]
3	“ Iya Yung.”	√	√					Iya → [iya] /a/ → [a] [iya]→[iya?]
4	“Ketemu maning ya..? ”	√	√	√				ya → [ya] /a/ → [a] [ya]→[ya?] Maning‘malih’~ T.katrangan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
5	“Kiye <i>lenggere</i> ..”		√	√				Kiye'menika'~ T.sesulih panuduh [kiyè]→[kiyè?] <i>Lengger'</i> penari'= <i>T.aran</i>
6	“Haa.. <i>labuh-labuh</i> ...!”					√		Labuh-labuh'wiwit- wiwit'= t.rangkep~ dwilingga~T.kriya
7	“ <i>Wah</i> , <i>yu</i> Surti ayu temen <i>ya</i> ??”	√	√ √	√				<i>ya</i> → [ya] /a/ → [a] [ya]→[ya?] [yu]→[yu?] <i>Wah</i> ~T.panguwuh
8	“Bali <i>dhisit</i> <i>ya</i> ni..”	√	√	√				<i>ya</i> → [ya] /a/ → [a] [ya]→[ya?] <i>dhisit'</i> rumiyin'~T.kat rangan
9	“Hei <i>yu</i> <i>maring</i> ngendi..?”		√	√				[yu]→[yu?] Maring'dhateng'~T.a ncer-ancer
10	“Tuku <i>bongkre</i> k”		√	√				Bongkre'k'jini tempe khas Banyumas'= T..aran <i>Bongkrèk</i> →[bonkrèk] /k/ → [k]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
11	“O ya nganah ..”	√	√	√				ya → [ya] /a/ → [a] [ya]→[ya?] Nganah'mangga'= T.ancer-ancer
12	“Srinthil urung tangi yu? ”	√ √	√					Urung→ [urun] /u/ → [u] D urung→urung /d/ → /-/ [yu]→[yu?]
13	“Uwis, kae mau malah metu maring ngendi”	√		√				Uwis→[uwis] /i/ → [i] Maring'dhateng'~T.anc er-ancer
14	“ Bongkrekm u ora dicampur dhedhek mbok yu? ”	√	√ √	√				Bongkre'jini tempe khas Banyumas'= t.lingga~t.aran Bongkre→[boŋkrèk] /k/ → [k] Dhedhek→[d̪əd̪ək] /k/ → [k] Mbok→[mbok] /k/→[k] [yu]→[yu?]
15	“Ora, wong mbok malah kang Santayib entuk bungkil apik ”	√	√	√ √ √				Mbok→[mbok] /k/→[k] Bungkil'bahan damel bongkre'~T.aran

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	pisan koh							<u>Apik</u> →[apik] /i/→[i] /k/→[k] Koh~T.panguwuh
16	“Wah, bagus kuweh dina kiye bapake bocah-bocah arep nyarap sega lha kepriwe jal dari dulu cuma makan gaplek”	√ √ √	√	√ √ √				Wah~T.panguwuh <u>Kuwe</u> →[kuèh] /-/ → [h] <u>Dina</u> →[dina] /a/ →[a] Kiye' menika'~T.sesu lih panuduh <u>Sega</u> →[səga] /a/→[a] Lha saha jal ~T.panguwuh Kepriwe'kadospundi' ~T.sesulih pitakon
17	“Eehh..., jenganten kiye tempe bongkre lagi apik kanggo jenganten kang biyunge Srinthil”	√ √	√	√ √ √				Kiye' menika'~T.sesu lih panuduh Bongkre'jini tempe khas Banyumas'~T.aran <u>Bongkre</u> →[bonkrèk] /k/ → [k]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Lagi→[lagi] Apik→[apik?] Kang'saking'~T.katran ngan
18	"Suwun Yu.."			√				Suwun'maturnuwun' ~T.katrangan
19	"Iya <u>iya</u> .."	√	<u>√</u>					ya → [ya] /a/ → [a] [ya]→[ya?]
21	"Ana apa e, ana apa ana apa ? Ana apa kiye ana apa iki ana apa sik sik sik iih.."	√ √		√				Ana → [ana] /a/ → [a] Apa→[apa] /a/→[a] Kiye'menika'~T.sesu lih panuduh
22	"Owalah, owalah Santayib kowe mateni wong sakampung bongkre mu ana racune kiye !"	√		√ √				Bongkre'jini tempe khas Banyumas'~T.aran Bongkre→[bonkrèk] /k/ → [k] Ana → [ana] /a/ → [a] Kiye'menika'~T.sesu lih panuduh

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
23	“Pateni, wong mateni ronggeng ”			✓				Ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
24	“Botak nangapa Sung ”			✓				Nangapa’kenging menapa’~ T.sesulih pitakon
25	“ Bongkre k yung”			✓				Bongkre’jinis tempe khas Banyumas’~T.aran Bongkre→[bonkrèk] /k/ → [k]
26	“Ora bisa , asu kabeh ya , ini bukan bongkre ku, bongkre ku kering ini pageblug”	✓ ✓		✓				Bisa→[bisa] /a/→[a] Ya→[ya] /a/→[a] Bongkre’jinis tempe khas Banyumas’~T.aran Bongkre→[bonkrèk] /k/ → [k]
27	“ Gara-gara bongkre mu santayib”	✓		✓		✓		Gara-gara→[gara- gara] /a/→[a] Gara-gara~ T.rangkep~dwilingga

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Bongkrek'jinis tempe khas Banyumas'~T.aran Bongkrek→[bonkrèk] /k/ → [k]
28	“ Apa kiye , kang, kang”	✓		✓				Apa→[apa] /a/→[a] Kiyе'menika'~T.sesu lih panuduh
29	“ Kiyeh ora ngandel kiyeh,		✓					Kiyе→[kiyeh] /-/ → [h] Ngandel'percaya'~T. kaanan
30	“Kang, aja kang!”	✓						Aja→[aja] /a/→[a]
31	“ Kiyе bongkreku kiyeh”		✓	✓ ✓				Kiyе'menika'~T.sesu lih panuduh Bongkrek'jinis tempe khas Banyumas'~T.aran Bongkrek→[bonkrèk] /k/ → [k] Kiyе→[kiyeh] /-/ → [h]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
32	“Kang, aja aja kang,	√						Aja→[aja] /a/→[a]
33	“ kiyeh kiyeh.. ”		√					Kiye→[kiyeh] /-/ → [h]
34	“kang aja kang”	√						Aja→[aja] /a/→[a]
35	“ Luwih seger dari jeruk keprok yang aku minta kemaren”	√						Luwih→[luwih] /i/ →[i]
36	“Ya ngerti nek kowe senenge jeruk keprok tapi mbok jeruk keprok ra bagus nggo gigi sing nembe pangur, ngko gigimu linu ”	√	√ √ √	√				ya→[ya] /a/→[a] Nek'yen'~T.kriya Jeruk→[jeruk] /k/ → [k] Keprok→[keprok] /k/ → [k] Mbok→[mbok] /k/→[k]
37	“ Pira, patangpuluh?? ”	√ √						Pira→[pira] /a/→[a] Patangpuluh→[patan puluh] /u/→[u]
38	“Kelarangen kuweh , kelarangen”		√					Kuwe→[kuweh] /-/ → [h]

Tabel Salajengipun

1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
39	“ Kiyeh bayaranmu”		√					Kiye→[kiyeh] /-/ → [h]
40	“Wingi wis ka kiye kang ”	√		√				Wis→[wis] /i/→[i] Kiye'menika'~T.sesu lih panuduh
41	“ Wis wis wis wis mburi maning mburi maning ”	√		√				Wis→[wis] /i/→[i] Maning'malih'~ T.katrangan
42	“Turun..turun sintren .. sintrene..widadari ”			√				Sintren~T.aran
43	“Waah, seneng temen ya yu Duku Paruk wis arep duwe ronggeng maning ”	√ √		√ √				Ya→[ya] /a/→[a] Wis→[wis] /i/→[i] Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran Maning'malih'~ T.katrangan
44	“ Wah , seneng temen ya yu duku paruk wis arep duwe	√ √		√ √ √				Wah~T.panguwuh Ya→[ya] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	ronggeng maning							Wis→[wis] /i/→[i] Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran Maning'malih'~ T.katrangan
45	“Eh iya ya , nanti kalo benar Srinthil sudah jadi ronggeng pasti bojoku yang akan dapat prawannya”	✓ ✓		✓				Iya→[iya] Ya→[ya] /a/→[a] Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran
46	“ Aja asal ngomong rika yu, ronggeng kuwe milih sing akeh duwite mesthi bojoku sing menang”	✓ ✓ ✓		✓ ✓				Aja→[aja] /a/→[a] Rika'panjenengan'~ T.sesulih madyama purusa Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran Milih→[milih] /i/ → [i] Sing→[siŋ] /i/→[i]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
47	“Eeh..., bojoku itu duitnya banyak kalo semua kambingnya dijual, sing penting bisa mrawani srinthil”	√ √						Sing→[sin] /i/→[i] Bisa→[bisa] /a/→[a]
48	“Bojone rika kabeh kuwe wis padha tuwa , wis padha pikun, nembe jaged sepisan mesthi boyoke wis padha tugel”	√ √ √	√	√				Rika'panjenengan'~ T.sesulih wis→[wis] /i/ → [i] Padha→[paða] /a/ → [a] Tuwa→[tuwa] /a/ → [a] Boyoke→[boyoke]
49	“Alah, wong anak pembunuh ronggeng koh kepengin dadi ronggeng?? ”		√	√ √				Anak→[anak] /k/→[k] koh~T.panguwuh Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran
50	“Ya deleng dhisit bae nanti kalo kang Kartareja datang ya berati bener Srinthil	√		√ √ √				ya→[ya] /a/→[a] Dhisit'rumiyin'~T.ka anan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	bakal dadi ronggeng tapi kalo kang Kartareja nggak datang, yaa ngawur”							Bae'mawon'~T.katra ngan Ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran
51	“Ya dadi lengger ”	√		√				Ya→[ya] /a/ → [a] Lengger'penari'~ T.aran
52	“Eeh apa apa , enyong dhisit! ora bisa!! ”	√ √		√ √				Apa→[apa] /a/→[a] Enyong'kula'~ T.sesulih Dhisit'rumiyin'~T.ka anan bisa→[bisa] /a/→[a]
53	“Hooh jangan salah trima kang, kalo soal rangkap ya cuma kowe yang tahu kang, yang bisa ”	√ √ √						Trima→[trima] /a/ →[a] Ya→[ya] /a/→[a] Bisa→[bisa] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
54	“ Iya.. inyong ngerti”	√		√				Ya→[ya] /a/→[a] Enyong’kula’~T.sesu lih
55	“Itu wujud, wujud dharma baktine anak cucu maring leluhure ki Secamanggala”		√	√				Anak→[anak] /k/→[k] Maring’dhateng’~T.kat rangan
56	“Ya uwis , ujarku wong wis padha gedhe tuwane mbok ora usah ngisin-isin sing lagi kewirangan, ora usah njeglongna sing agi kejlweg”	√ √ √ √ √	√	√	√	√		Ya→[ya] /a/→[a] Wis→[wis] /i/ →[i] wong~T.panguwuh padha→[paða] /a/→[a] Mbok→[mbok] /k/→[k] Ngisin-isin→[ɲisin- isin] /i/ → [i] Sing’ingkang’~T.katr angan Njeglongna=jeglong+ wuwuhan sesarengan limrah tan rumaket {n-na}

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
57	“Angger kowe isih ngaku dadi dhukun ronggeng silahkan datang”			√				ronggeng’jinis tari <i>kesenian</i> khas Banyumas’~T.aran
58	“ Kiye bedhile bodhol koh ”			√ √				Kiye’menika’~T.sesulih panuduh koh~T.panguwuh
59	“ Apa kowe bisa ndandani bedhil Sus??”	√ √						Apa→[apa] /a/→[a] Bisa →[bisa] /a/→[a]
60	“Hush..., cangkemmu be bisa didhandhani neng rasmus”	√		√				Bisa →[bisa] /a/→[a] be~T.panguwuh
61	“Arep kumpul maring ngendi?”	√		√				Kumpul→[kumpul] /u/→[u] Maring ’dhateng’~T.katrangan
62	“Heem perek kene baelah , ora usah adoh-adoh, mengko mbengi Srinthil ngibing ”			√ √ √				Perek’caket’~T.kaana n Bae ’mawon’~T.katran gan Ngibing ’nari’~T.kriya a

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
63	“Srin, ko tetep mau dadi ronggeng ?”			√ √				Ko’panjenengan’~T.s esulih purusa madyama ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
64	“Kamu mbok tau dari dulu aku paling seneng kalo njoged , aku mo males kebecikan, kebecikane eyang Secamenggala yang sudah jaga Dukuh Paruk seisinya. Kabeh wong sekampung juga bakal seneng Sus kalo ada ronggeng lagi”		√	√ √				Mbok→[mbok] /k/→[k] njoged’nari’~T.kriya ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
65	“Dukuh Paruk duwe ronggeng maning ..”			√ √				ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran maning’malih’~T.kat rangan
66	“Kene, kene labuhe nang kene”			√ √				Labuh’wiwit’~T.kriya a

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Nang'ing'~T.katrangan
67	“Tekarep-arep koh ..”			√		√		koh~T.panguwuh tekarep-arep= T.rangkep dwilingga mawa wuwuhan {tek-}
68	“Pantes ya kang yah , tadi pagi itu ada burung Prenjak, ngganter-ngganter dekat rumah saya hihihi...”	√	√					Ya→[ya] /a/→[a] Ya→[yah] /-/→[h]
69	“Sepertinya Dukuh Paruk bakalan punya ronggeng baru, ngegol maning, geol maning, ngegot maning, banar maning kang!?”			√ √ √ √ √				ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran ngegol'ngegot'~T.kri ya maning'malih'~T.kat rangan geol~T.kriya ngegot~T.kriya banar~T.kriya

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
70	“ Para sedulur kabeh kiye ronggenge, kiye ronggenge ”	√		√ √				Para→[para] /a/→[a] Kiye’menika’~T.sesu lih panuduh ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
71	“Ayolah.., jan jan jan..., ngibing si jajale ”			√ √ √				Jan~T.panguwuh si~T.panguwuh ngibing’nari’~T.kriya
72	“ Iya kiye kesuwen aku ben ngantuk bali bae lahh...”	√		√ √ √				Iya→[iya] /a/→[a] Kiye’menika’~T.sesu lih panuduh ben~T.panguwuh bae~T.katrangan
73	“ Deneng ora mulai mulai lah... ”			√ √				deneng~ T.panggandheng lah~T.panguwuh
74	“ Lah lah bali baen lah... ”			√ √				lah~T.panguwuh baen~T.katrangan
75	“ Ayuh ayuh bali..!?”			√				ayuh~T.panggandhen g

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
76	“Bali baen yuh..! ”			√ √				baen~T.katrangan yuh~T.panggandheng
77	“ Aja bali dhisit..! ”	√		√				Aja→[aja] /a/→[a] Dhisit’rumiyin’~t.kat rangan
78	“ Lah wis bali lah, turu..!”	√		√				lah~T.panguwuh wis→[wis] /i/→[i]
79	“ Lah yuh bali-bali suwe banget..!”			√ √				lah~T.panguwuh yuh~T.panggandheng
80	“ Lah, bali bae si, wis wengi koh! ”	√		√ √ √ √				lah~T.panguwuh bae~T.panggandheng si~T. panguwuh wis→[wis] /i/→[i] koh~T.panguwuh
81	“ <i>Sungguh ritih, ronggeng si Dukuh Paruk... Cemal-cemil, cemal- cemol Cundhuke kembang melati Melong-melong mipiti</i> ”		√	√ √				ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran cundhuke→ [cunduke] /k/→[k]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	<i>tapih</i> <i>Ora ngerti anake</i> <i>nangis bae</i>							Bae'mawon'~T. panggandheng anake→[anake] /k/→[k]
82	“Ana apa kang?”	√ √						Ana→[ana] /a/→[a] Apa→[apa] /a/→[a]
83	“Sakum, Sakum nggendhang maning. ”			√				Maning'malih'~T.kat rangan
84	“ <i>Penthal-penthul</i> <i>penthol,</i> <i>gonthal-genthil</i> <i>gonthal genthul</i> <i>ana nangendi anake</i> <i>nangis bae</i> ”	√	√	√				Ana→[ana] /a/→[a] Anake→[anake] /k/→[k] Bae'mawon~T.katra ngan
85	“Inyong teyeng ngibing.. ”			√ √ √				Inyong'kula'~T.sesul ih purusa utama Teyeng'saged'~T.kaa nan Ngibing'nari'~T.kriy a
86	“Srinthil.., eeh aja kaya kuwe..”	√ √						Aja→[aja] Kaya→[kaya] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
87	“Inyong teyeng ngibing kang...”			√ √ √				Inyong’kula’~T.sesulih purusa utama Teyeng’saged’~T.kaanan Ngibing’nari’~T.kriya
88	“Hehe... iya ndhuk... ya ngibing ya, ngibing kaya kuwe yah hahaha..”	√ √		√				Ya→[ya] /a/→[a] Ngibing’nari’~T.kriya Kaya→[kaya] /a/→[a]
89	“ Kiye kang..”			√				Kiye’menika’~T.sesulih panuduh
90	“kopine nyong..? ”			√				Nyong’kula’~T.sesulih purusa utama
91	“Oh ya ya, engko sit! ”	√		√				Ya→[ya] /a/→[a] Sit=dhisit~T.katrangan
92	“ Priwe Sus, wadonane ko wis waras urung hah?? Hahahaha...”	√ √		√ √				Priwe’kadospundi’~T.sesulih pitakon ko’panjenengan’~T.sesulih madyama purusa

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								wis→[wis] /i/→[i] Urung→[urun] /u/→[u]
93	“Nyatane koh... , geh Sus tekomongi dadi ronggeng kuwe ora gampang!”			✓ ✓ ✓	✓			koh~T.panguwuh geh~T.katrangan tekomongi~ T.andhahan=wuwuha n sesarengan tan rumaket {tek- i}+omong ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
94	“ Iya sus, kalo cuman nari tayub si bisa aja, tapi kalo ronggeng kudu kena indhang , sama harus ada kaya kuwe-kaya kuwene..”	✓ ✓ ✓	✓	✓ ✓				Iya→[iya] /a/→[a] ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran kena→[kena] /a/→[a] Indhang’wangsit’~T. aran kaya→[kaya] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Kuwe→[kuwe?] /-/→[?]
95	“Kaya kuwe-kaya kuwe waduh.. waduh...?”	√	√					kaya→[kaya] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?] /-/→[?]
96	“Wah... bahaya iki kowe mau bengi nangendi ? Kabeh wong sekampung arep ndeleng Srinthil njoged”			√ √				Nangendi’wonten pundi’~T.sesulih pitakon
97	“Pokone nyong ra bisa ndeleng ko seperti pohon kelapa sapa bae bisa slaman slumun manjat”	√ √		√ √ √ √				Pokone’ing kang pokok’~T.katrangan Nyong’kula’~T.sesuli h purusa utama bisa →[bisa] /a/→[a] Ko’panjenengan’~ T.sesulih madyama purusa sapa →[sapa] /a/→[a] Bae’mawon’~T.katra ngan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
98	“Lha kepriwe si sus?? Orang ngga bakal lupa kalo rama karo biyungku bunuh wong sekampung nganggo bongkre, mbok menawa kiye bisa dadi laku yang harus aku jalani, nyuwargakna wangatuwaku”	✓ ✓ ✓		✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓			lha~T.panguwuh kepriwe'kadospundi' ~T.sesulih pitakon si~T.panguwuh rama→[rama] /a/→[a] Bongkre'jinis tempe khas Banyumas'~T.aran mbok~T.panguwuh bisa→[bisa] menawa→[mənawa] /a/→[a] Kiye'menika'~T.sesulih panuduh Nyuwargakna→T.andhahan=wuwuhan sesarengan tan rumaket{n-na}+suwarga
99	“Srinthil dipilih dadi ronggeng..!”	✓		✓				Dipilih→[dipilih] /i/→[i] ronggeng'jinis tari <i>kesenian</i> khas Banyumas'~T.aran

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
100	“Uluk salam dhumateng ki Secamenggala, Kula segatra ngaturaken sekul pethak ganda arum minang katal, bekti dhumateng panjenenganipun ki Secamenggala, kanthi pikajeng mugi keng wayah Srinthil mugi kepareng dados ronggeng wonten ing Dukuh Paruk”	✓ ✓ ✓	✓	✓				Uluk→[uluk] /k/→[k] Kula→[kula] /a/→[a] Segatra→[səgatra] /a/→[a] Ganda→[ganda] /a/→[a] ronggeng’jinis tari <i>kesenian</i> khas Banyumas’~T.aran
101	“Uluk-uluk perkutut manggung teka seka ngendi teka saka tanah sabrang pakanmu apa pakanku omah tawon manis	✓ ✓ ✓ ✓ ✓		✓		✓		Uluk-uluk~T.rangkep Perkutut→[pərkutut] /u/→[u] Teka→[təka] /a/→[a] Sekang’saking’~T.kat rangan Saka→[saka] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	<i>madu omah tawon ora manis kaya putuku Srinthil</i>							Apa→[apa] Kaya→[kaya] /a/→[a]
102	“Sus, kowe arep maring ngendi?? Kamu engga nonton ronggeng ?? Srinthil kan lagi njoged?? Bocah ditakoni meneng bae ”			√ √ √				Maring’dhateng’~T.k atrangan ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran kan~T.panguwuh bae’mawon’~T.katra ngan
103	“ Kiye sayurane kiye nang kene kiye ”			√ √				Kiye’menika’~T.sesu lih panuduh Nang’ing’~T.katrang an
104	“ Mangga sayurane kiye anyar-anyar”			√ √				Mangga→[manga] /a/→[a] Kiye’menika’~T.sesuli h panuduh
105	“Kang, nyong arep ngedol kiye jal ditimbang pira ?”	√		√ √ √				Nyong’kula’~T.sesulih purusa utama Kiye’menika’~T.sesuli h panuduh jal~T.panguwuh Pira→[pira] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
106	“Ngger manut itungan ya ngesuk, malem jemuah manis, iya mbok ?”	✓	✓	✓				Ngger'menawi'~T.ka trangan iya →[iya] /a/→[a] Mbok →[mbok] /k/→[k]
107	“ Iya , saiki kliwon ya ?”	✓						Iya→[iya] /a/→[a]
108	“ Kenangapa hah?? Hey kang, kang mau ikut macul maning hehehe...”			✓				Kenangapa'kenging menapa'~T.sesulih pitakon
109	“Ronggeng kuwe ora mung perkara urusan sindur, ning uga urusan kasur , urusan batur , urusan sumur ”	✓ ✓ ✓ ✓	✓	✓				ronggeng'jinis tari <i>kesenian</i> khas Banyumas'~T.aran uga →[uga] /a/→[a] kuwe →[kuwe?] /-/→[?] perkara →[pərkarə] /a/→[a] Kasur →[kasur] Batur →[batur] Sumur →[sumur] /u/→[u]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
110	“Kana, kana ya aduh.. kene siji kuweh kelambune alon-alon”	√ ✓	✓					Kana→[kana] /a/→[a] Kuwe→[kuweh] /-/→[h] Ya→[ya] /a/→[a]
111	“Kiye kang anu bantale”			√				Kiye'menika'~T.sesu lih panuduh
112	“Kulanuwun..”	√						Kulanuwun→ [kulanuwun] /a/→[a] /u/→[u]
113	“Iya, iya inyong wis ngerti..”	√ ✓		√				Iya→[iya] /a/→[a] Inyong'kula'~T.sesul ih purusa utama wis→[wis] /i/→[i]
114	“Aduh limang dina maning ”	√		√				Dina→[dina] /a/→[a] Maning'malih'~T.kat rangan
115	“O iya, iya limang dina maning ya kang ya ”	√ ✓		✓				Iya→[iya] Dina→[dina] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Maning'malih'~T.kat rangan
116	“Esih limang dina maning iya”	✓ ✓		✓ ✓				Esih'taksih'~ T.katrangan Dina→[dina] /a/→[a] Maning'malih'~T.kat rangan iya→[iya] /a/→[a]
117	“Iya iya, sogna kono mas..”	✓			✓			iya→[iya] /a/→[a] sogna~T.andhahan= sog + panambang {- na}
118	“ Sogna iya, bareng liyane iya cireni ya ciren iya kiye tengeri- tengeri. Hah, tengerane kudu sejen karo liyane ya !”	✓		✓ ✓	✓			iya→[iya] /a/→[a] sogna~T.andhahan= sog + panambang {- na} kiye'menika'~T.sesul ih panuduh sejen'beda'~T.kaanan
119	“ Pak tentara njaluk ”		✓ ✓	✓				Pak→[pak] Jaluk→[jaluk]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	dhuwite, ora ulih tembak silite, Pak tentara njaluk dhuwite, ora ulih tembak silite, Pak tentara njaluk dhuwite, ora ulih tembak silite, pak..”		✓					Tembak →[témbak] /k/→[k] Ulih ’kepareng’~T.ka anan
120	“ Priwe pak kabare pak ? waduh, suwe ora ketemu kiyeh wis teksiapna kiyeh barange pak , kuweh anu gawani kabeh bae ”	✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓			Priwe ’kadospundi’~T .sesulih pitakon Pak →[pak] /k/→[k] Kiye →[kiyé] Kuwe →[kuwéh] /-/→/h/ Wis →[wis] /i/→[i] Teksiapna ~T.andhaha n=wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek- na}+siap anu~T.panguwuh bae ’mawon’~T.pangu wuh

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
121	“Iya wis teksiapna kabeh kae ana berase, ana kedhelene, kabeh wis tekgawakna pak kae, ya wis ya pak ya, kaya kuwe bae pak, nyiapna liyane pak”	✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓	✓	✓ ✓ ✓			Wis→[wis] /i/→[i] Iya→[iya] /a/→[a] teksiapna~T.andhaha n=wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek- na}+siap ana→[ana] /a/→[a] tekgawakna~T.andha han=wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek- na}+gawa pak→[pak] /k/→[k] Kaya→[kaya] /a/→[a] Kuwe→[kuwé?] Bae'mawon'~T.katra ngan nyiapna~T.andhahan =wuwuhan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								sesarengan tan rumaket {n-na}+siap
122	“Ngapa pak ?”	√	√					Ngapa→[ngapa] /a/→[a] Pak →[pak] /k/→[k]
123	“Iya pak ..”	√	√					Iya→[iya] /a/→[a] Pak →[pak] /k/→[k]
124	“Wadonane tah ronggeng , lanangane kuli..”			√				ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran
125	“Ngomong apa ko ?”	√		√				apa→[apa] /a/→[a] Ko’panjenengan’~T.s esulih madyama purusa
126	“His kae ana wong gelut kaeh ”		√	√				Gelut’adu’~T.aran Kae→[kaèh] /-/→/h/
127	“Karo dulur , Aja pada ribut, aja pada ribut! aja pada ribut..”	√ √ √						Dulur→[dulur] /u/→[u] Aja →[aja]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								/a/→[a] Pada→[paɖa] /a/→[a]
128	“Sing sabar, aja pada gelut kenapa sih?? Gelut bae! ”	√ √		√ √				Aja→[aja] /a/→[a] Pada→[paɖa] /a/→[a] Gelut’adu’~T.aran Bae’mawon’~T.katran
129	“Kurang ajar kowe! tekomongi ora ngandel?”				√			tekomongi~T.andhahan=wuwuhan sesarengan tan rumaket{tek-i}+omong
130	“ Tulungi..tulungi.. tulungi.. ”	√						Tulung→[tulun] /u/→[u]
131	“500 bali..bali.. nganah bali..”			√				Nganah’mangga’~T.ancer-ancer
132	“ Kiye apa maning? ”	√		√ √				Kiye’menika’~T.sesulih panuduh Apa→[apa] /a/→[a] Maning’malih’~T.katran

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
133	“Ora bisa , bali bali bali..”	√						Bisa→[bisa] /a/→[a]
134	“Ya kamu mbok ngerti, nek arep dadi ronggeng mesti buka kelambu, nek ra pengin buka kelambu ya rasah dadi ronggeng! ”	√	√	√ √				Iya→[iya] /a/→[a] Mbok →[mbok] /k/→[k] nek' menawi'~T.pang gandheng ronggeng' jinis tari <i>kesenian khas</i> Banyumas'~T.aran
135	“Tenang baelah cah ayu, ronggeng kuwe pancen kudu bisa ngatur wong lanang, wis ora papa .. tenang baelah. ”	√ √ √	√	√ √				Baelah'kemawon'~T. katrangan ronggeng' jinis tari <i>kesenian khas</i> Banyumas'~T.aran kuwe →[kuwe?] bisa →[bisa] /a/→[a] Wis →[wis] /i/→[i] Papa →[papa] /a/→[a]
136	“Maju ngeneh ...!”			√				Ngeneh~T.sesulih Panuduh

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
137	“Tektempilingi kowe!”				√			tektempilingi~T.andh ahan=wuwuhan sesarengan tan rumaket {tek- i}+tempiling
138	“Iya, wis wis wis bubar..bubar..! wis ora ana pa-pa.. bubar bubar ora ana apa- apa, ora ana apa- apa”	√ √ √ √						Wis→[wis] /i/→[i] Papa→[papa] /a/→[a] Iya→[iya] /a/→[a] Ana→[ana] /a/→[a]
139	“Mlebu dhisit cah ayu”			√				dhisit’rumiyin’~T.kat rangan
140	“aja wedi kiye aku, ko lunga bae yuh karo aku”							Aja→[aja] /a/→[a] Kiye’menika’~T.sesu lih Panuduh lunga→[lunga] /a/→[a] Ko’panjenengan’~T.s esulih madyama purusa

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Kiye'menika'~T.sesulih panuduh Bae'mawon'~T.katranngan
141	“Aku cuma bocah lola-lali, sekarang udah ada yang ngrumat mbok menawa sudah pesti aku harus dadi ronggeng”	✓	✓			✓		Mbok→[mbok] /k/→[k] Menawa→[menawa] /a/→[a]
142	“Enak kang, ngko dilanjut maning nang ngumah ya jan..”	✓		✓ ✓				Maning'malih'~T.katranngan Nang'ing'~T.katranngan Ya→[ya] /a/→[a]
144	“Kamu kudune ngerti, kamu akan berhenti jadi ronggeng kalau kamu hamil, aja kuatirlah inyong wis ngerti gimana caranya jadi ronggeng lebih lama”	✓ ✓		✓ ✓				ronggeng'jinis tari <i>kesenian</i> khas Banyumas'~T.aran Aja→[aja] /a/→[a] Wis→[wis] /i/→[i] Inyong'kula'~T.sesulih purusa utama

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
145	“Ya uwis nek ra gelem ya ra papa ”	√ √ √		√				ya→[ya] /a/→[a] Wis →[wis] /i/→[i] nek ’menawi’~T.pang gandheng papa→[papa] /a/→[a]
146	“Hah, sapa sing arep tanggung jawab sar?”	√		√				Sapa→[sapa] /a/→[a] Sing ’ing kang’~T.katran gan
147	“ Mbok ayu banget li, yakin ayu pisan yu kae sing anyar”		√	√				Sing ’ing kang’~T.katr angan Mbok→[mbok] /k/→[k]
148	“Sedhela ya kang”	√		√				ya→[ya] /a/→[a] sedhela→[sədéla] /a/→[a]
149	“ Wis karo enyong baelah , rasmus udah minggat, wis wis ayulah wis ayulah tenang”	√		√ √				Wis →[wis] /i/→[i] enyong ’kula’~T.sesulih purusa utama Bae ’mawon’~T.katrang an

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
150	“Mugi-mugi warga sedaya ”	√						Sedaya→[sədaya] /a/→[a]
151	“Srinthil, nanti kau tak bayar mahal, arep njaluk pira ?? Huuuh...”	√						Pira→[pira] /a/→[a]
152	“Jenganten, kowe tekwei sandhal nang enyong, kiyeh sandhal..”		√	√ √	√			tekwehi~T.andhahan =wuwuhan sesarengan tan rumaket{tek- i}+(a)weh nang’ing’~T.sesulih panuduh enyong’kula’~T.sesulih purusa utama kiye→[kiyeh] /-/→[h]
153	“ Aja maturnuwun maring aku, malah aku sing maturnuwun .. moga- moga bar kiye kang kadir bisa metengi aku”	√ √ √		√ √ √				Aja→[aja] /a/→[a] Maturnuwun→[matur nuwun] /u/→[u] Sing’ingkang’~T.katr angan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								Kiye'menika'~T.sesu lih panuduh Maring'dhateng'~T.k atrangan Bisa→[bisa] /a/→[a]
154	“Mlebu dhisit yu..”			√				Dhisit'rumiyin'~ T.katrangan
155	“Kang, kang, kang kadir tangi kang, kang, kiyeh bali dhisit ayuh wis wengi, wis wengi bali dhisit kiye klambi gageyan dienggo”	√	√	√ √				dhisit~ T.katrangan kiye→[kiyeh] /-/→[h] ayuh~T.pangajak wis→[wis] /i/→[i]
156	“ Iya , bagus mbok pak rasus?”	√	√					ya→[ya] /a/→[a] Mbok→[mbok] /k/→[k]
157	“Bener, bener kamu mikire kaya kuwe ?”	√	√					Kaya→[kaya] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?] /-/→[?]
158	“ Kepriwe , hah? Kepriwe heh kang?”			√				kepriwe~T.sesulih pitakon

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
159	“Sus, kalo kamu mau balik maning nang dukuh kene dan mau bertani aku mampu belikan kamu tanah satu hektar sus, Atau kalo kamu mau berdagang aku ya bisa kasih modal secukupnya”			✓ ✓				Maning’dhateng’~T.k atrangan Nang’ing’~T.katrangan
160	“Maksude ko apa sih?? Wis dadi tentara, ora pantes maning dadi wong kampung?? Sus ronggeng kiye duniaku, wujud dharma baktiku untuk dukuh paruk, ya kalo kamu memang begitu ya lunga baelah , lungalah..”	✓ ✓		✓ ✓ ✓ ✓ ✓				Ko’panjenengan’~T.ses ulih madyama purusa wis→[wis] /i/→[i] Apa→[apa] /a/→[a] Maning’dhateng’~T.kat rangan Kiye’menika’~T.sesulih panuduh ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran Baelah’kemawon’~T.kat rangan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
161	“Ben bisa melek turu bareng ora waleh”	√	√					Kaya→[kaya] /a/→[a] Melek →[mələk] /k/→[k]
162	“Alah iya, kaya warungmu mbok ?”	√ √	√					Iya→[iya] /a/→[a] Kaya →[kaya] /a/→[a] Mbok →[mbok] /k/→[k]
163	“Jan, jan, jan arep tanggapan maring ngendi kang?”			√				Maring’ dhateng’ ~T.k atrangan
164	“ Maring Wanakeling”			√				Maring’ dhateng’ ~T.k atrangan
165	“Jengenten, yang mau nanggap itu udu wong pere-pere , bukan orang sembarangan. Kepala perkebunan karet Wanakeling, duite akeh bisa tuku dukuh paruk seisi-isine kabeh, kita yang cuma anak turunne			√		√ √		Pere-pere~T.rangkep dwilingga Seisi-isine ~T.rangkep mawa wuwuhan Baelah’kemawon’~T. katrangan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	sigelung unthil ora panteslah kalo menolak permintaane pak Marsusi, mangkat baelah ”							
166	“Heh minggat minggat minggat kaya asu”	√						Kaya→[kaya] /a/→[a]
167	“Uwalah toblas – toblas kowe kiye bengil anak sentayib yang sudah bunuh anak sekampung siki wani nolak marsusi, semakeyan temen kowe dasar curut kamu”			√ √ √		√		Toblas- toblas~T.rangkep bengil ~T.aran siki ~T.katrangan semakeyan ~T.kaanan
168	“Biar, kali ini dia harus diberi pelajaran, suwe-suwe anak Sentayib kuwe kaya menek gawa pethel ndog ngasu, aku akan coba putuskan tali asmara yang mengikat mereka”	√ √	√ √					Kaya→[kaya] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?] Menek →[ménèk] /k/→[k] Gawa →[gawa] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
169	“Geh, wingi srinthil aja diomaih bae ”	✓		✓ ✓				aja→[aja] /a/→[a] diomaih~T.katrangan Bae'mawon'~T.katran gan
170	“Asal ngomong baelah ya dadi ronggeng ya kudune jogged ”	✓		✓ ✓ ✓				Baelah'kemawon'~T. katrangan ronggeng'jinis tari kesenian khas Banyumas'~T.aran ya→[ya] /a/→[a] njoged~T.kriya
171	“ Wis kesel, wis kesel banget domaih bae! ”	✓		✓ ✓				diomaih~T.katrangan wis→[wis] /i/→[i] Bae'mawon'~T.katran gan
172	“ Aja cogan ngomong ora ngertilah kang, kang sakum itu paling tau dari apa yang aku belum tau kang”	✓		✓				aja→[aja] /a/→[a] cogan~T.katrangan
173	“ Aja nembang kaya kuwe lah kang”	✓ ✓	✓					aja→[aja] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
								kaya→[akya] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?]
174	“Cah ayu, njoged ya, njoged ya?! ”	√		√				Ya→[ya] /a/→[a] njoged~T.kriya
175	“Maksude apa kuwe, arep mikir srinthil borok ya? Srinthil kepanjangan indhang wis dipilih eyang Secamenggala”	√ √ √ √ √	√	√				Kuwe→[kuwe?] apa→[apa] /a/→[a] Mikir→[mikir] /i/→[i] Ya→[ya] /a/→[a] Kepanjangan indhang~T.aran Wis→[wis] /i/→[i] Diplilih→[pilih] /i/→[i]
176	“Oh, pangapura eyang, kang kang kiye buktine kang, ini bukan salah cucuku, tapi kita memang keterlalu kang, tidak bisa menjaga leluhur, oalah..”	√		√				Pangapura→[pangap ura] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
177	“Kang, ana ngapa kiye kang, kang ana ngapa kiye kang, kang ana ngapa? ”	✓ ✓		✓				Ana→[ana] /a/→[a] Ngapa→[ngapa] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh
178	“Nyai ana ngapa kiye Nyai?”	✓ ✓		✓				Ana→[ana] /a/→[a] Ngapa→[ngapa] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh
179	“Sik didhunna kabeh kuwe. ”		✓		✓			didhunna~T.andhaha n mawa wuwuhan sesarengan tan rumaket {di- na}+(u)dhun Kuwe→[kuwe?]
180	“ Kiye apa kang? Aku ora bisa maca ”	✓ ✓ ✓		✓				kiye~T.sesulih panuduh Apa→[apa] bisa→[bisa] maca→[maca] /a/→[a]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
181	“Hehe..., kang bakar bilang ini buat madhang ”			√				madhang~T.kriya
182	“ Iya..iya ., mending kaya kuwe , kampung kita nggak aman lagi”	√ √	√					iya→[iya] /a/→[a] kaya→[kaya] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?]
183	“ Wis tenang, tenang dhisit , tenang dhisit ”	√		√				Wis→[wis] /i/→[i] dhisit~T.katrangan
184	“ Kepriwe kang, bojoku siki ora bali-bali, wingi meng ngendi?”	√		√ √				kepriwe~T.sesulih pitakon siki~T.katrangan meng~T.katrangan
185	“Kang, kang iya kiye kepriwe ”	√		√ √				kepriwe~T.sesulih pitakon iya→[iya] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh
186	“ Ya sabar dhisit nyai yah.. ditilisi dhisit mengko mesti bali”	√		√				ya→[ya] /a/→[a] dhisit~T.katrangan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
187	“Iya, kiye kepriwe kiye genaeh kepriwe? ”	√		√ √				kepriwe~T.sesulih pitakon iya→[iya] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh
188	“Jerene kang Kertareja mau mbengi ora teka maring puterpra kang!”	√		√				maring~T.katrangan teka→[təka] /a/→[a]
189	“ Maring ngendi kuwe , ora teka sie kepriwe maring ngendi kuwe?”	√	√	√ √				maring~T.katrangan teka→[təka] /a/→[a] Kuwe→[kuwe?] kepriwe~T.sesulih pitakon
190	“ Lha si nang ngendi kang Kertareja?”			√ √				lha~T.panguwuh nang~T.katrangan
191	“ Siki sing penting makame ki secamenggala diresiki bareng-bareng”	√		√				siki~T.katrangan sing~T.katrangan

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
193	“Ana apa kiye? Ana apa sie kiye? ”	√ √		√				Ana→[ana] /a/→[a] apa→[apa] /a/→[a] kiye~T.sesulih panuduh
194	“ Kula niki ngertine sri ketan wong cuma ngantri jatah dukuh”	√						Kula→[kula] /a/→[a]
195	“ Inyong cuman dukun ronggeng , mbantu suami”			√ √				ronggeng’jinis tari kesenian khas Banyumas’~T.aran inyong~T.sesulih purusa utama
196	“ Pak , nyong melu pak”		√	√				Pak→[pak] /k/→[k] nyong~T.sesulih purusa utama
197	“Tenang bae srin, aku ngga bakal mukulin kamu, wong satu kampung koh yak, batir cilik ikih, aku sing arep nolongin ko , ko mau ketemu rasmus mbok heh? Heh srin?”	√	√	√ √ √ √				bae~T.katrangan batir~T.aran cilik→[cilik] /i/→[i] ko~T.sesulih madyama purusa sing~T.katrangan mbok→[mbok] /k/→[k]

Tabel Salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
199	“Ahhh..., owalah huh bubar yuh bali baen lah ”			√				baenlah~T.katrangan
200	“ wis mulih yuh kang”	√		√				wis→[wis] /i/→[i] yuh~T.pangajak
201	“ wis yuh bali yah?”	√		√				wis→[wis] /i/→[i] yuh~T.pangajak

Katrangan tabel analisis *data*

- Fono : ngandharaken titikaning *dialek* saking *aspek fonologi*
 Morfo : ngandharaken titikaning *dialek* saking *aspek morfol*
 V : ngandharaken titikaning *dialek* saking aspek fonem vokal
 K : ngandharaken titikaning *dialek* saking aspek fonem konsonan
 T.Lingga : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Lingga
 T.Andhahan : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Andhahan
 T.Rangkep : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Rangkep
 T.Camboran : ngandharaken titikaning *dialek* ingkang kalebet ing jinis tembung Camboran
 Andharan : katranganing analisis *dialek* Banyumas ing film *Sang Penari*